

KUL TÚRA SLOVA

Populárnovedný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu

Orgán
Jazykovedného
ústavu
Ľudovíta Štúra
SAV

HLAVNÝ REDAKTOR
PhDr. Gejza Horák, CSc.

VÝKONNÝ REDAKTOR
Ivan Masár

REDAKČNÁ RADA

V. Betáková, CSc., PhDr. G.
Horák, CSc., PhDr. J. Horec-
ký, DrSc., I. Masár, J. Ma-
tejčík, CSc., PhDr. J. Ora-
vec, CSc., K. Palkovič, prof.,
PhDr. J. Ružička, DrSc., J.
Sabol, E. Smiešková, M. Ur-
bančok

REDAKCIA

Bratislava, Klemensova 27

OBSAH

K. Habovštiaková, Berno-
lákov jazykovedný odkaz
dnešku 321

Hlasy kultúrnych pracovníkov

M. Jančová 325

☆☆☆

Čítame Slovník slovenského ja-
zyka 326

J. Horecký, Sloveso jazdit a
jeho odvodeniny 333

M. Ivanová-Šalíngová,
Pozor na dvojnásobné pre-
klady 338

Diskusie

B. Findo, Dáviť, a či vracat? 341

L. Dvonč, K podobe onomas-
tických termínov typu to-
ponymum 342

Rozličnosti

Využívajme synonymné spojky
a predsa, a jednako. 346

J. Ružička 347

Dvanásť sokolí. G. Horák 347

K významom slova kongresista.
L. Dvonč 347

My sa radi „hrajeme“?
I. Stehlíková 348

Borievkové koláče.
M. Jančuška 349

Arašidy a búrske oriešky.
O. Schulzová 350

„Opravdu“ = naozaj. G. Horák 351

„Račanský burčák“.
M. Jančuška 352

Zprávy a posudky

Jazykové starosti v NSR.
M. Pisárčiková 353

K terminológii výroby hliníka.
J. Horecký 356

Malá encyklopédia matematiky.
I. Masár 357

V prekladaní nič nového?
O. Schulzová 359

ROČNÍK 1 — 1967 — ČÍSLO 10

KUL TÚRA SLOVA

Bernolákov jazykovedný odkaz dnešku

KATARÍNA HABOVŠTIAKOVÁ

„Štúdium, ktoré sa vynakladá na zušľachtovanie, objasňovanie a uľahčovanie národných rečí, je také veľké a význačné, že vtlačené do vďačných ľudských sŕdc nikdy ho nijaká sila nevyrvie“ — píše v Predhovore k Slovenskej gramatike Anton Bernolák. Pravdivosť týchto slov uvedomujeme si aj pri terajších výročiaci významných medzníkov v živote Antona Bernoláka (*3. X. 1762 — †15. I. 1813).

Bernolákov jazykovedné dielo nezapadlo prachom zabudnutia a nie je len historickou devízou slovenskej jazykovedy. Bernolákov jazykovedné dielo — prvý významný pokus o utvorenie, uzákonenie celonárodného spisovného jazyka — je svetlým odkazom našej národnej minulosti. Tak Bernolákovo vŕcné národné zápal, ako aj jeho jazykovedné práce zacielené na zušľachtenie slovenskej reči, na jej ustálenie zo stránky pravopisnej, gramatickej i slovníkovej, vyžadujúce nesmiernu pracovnú disciplínu i vytrvalosť, môžu byť dnešnej generácii jazykovedcov príkladom. Bernolák s junáckou odvážnosťou a rozhodnosťou priberá sa obrátiť „pozornosť a svoj učený záujem na vypracovanie pravopisu a výslovnosti panónsko-slovenskej“. Pri tom si je vedomý, že pri tejto práci je potrebná chuť i trpezlivosť, že sa neslobodno dať odradiť drsnosťou nevychozenej cesty, ani závisťou a ohováraním niektorých nerozumných ľudí, ba ani verejnou činnosťou.¹ Táto Bernolákov odhodlanosť vybudovať slovenský spisovný jazyk i napriek mnohým prekážkam a neporozumeniam môže byť vzorom i dnešným slo-

¹ Porov. Predhovor k dielu *Dissertatio philologico-critica de litteris Slavorum*, Posonii 1787, str. III., IV (ďalej len D).

venským jazykovedcom pri prebojovaní nekompromisného stanoviska v otázkach jazykovej kultúry.

No nielen spomínané Bernolákove myšlienky, naznačujúce význam pestovania reči pre národné spoločenstvo, sú živým, i v súčasnosti aktuálnym odkazom Bernolákovým. I sama podstata Bernolákovho celoživotného diela — kodifikácia prvej podoby spisovnej slovenčiny — je čin v dejinách slovenského národa mimoriadne významný. Bernolákova spisovná slovenčina stala sa mocným putom v národnozjednocovacom hnutí Slovákov i vhodným nástrojom rozvoja slovenskej literatúry a slovenského duchovného života vôbec. I keď pre rozličné jazykové okolnosti nestala sa natrvalo spisovným jazykom Slovákov, predsa tvorí vo vývine slovenského jazyka významný uzlový bod. Od r. 1787, od vydania Dizertácie, ktorá priniesla filologicky odôvodnené a veľmi užitočné návrhy na úpravu slovenského pravopisu, datuje sa existencia spisovnej slovenčiny.

A práve spomínaná Dizertácia, vydaná síce anonymne „vlasteneckými filológmi pre všetkých milovníkov tohto jazyka“, ale v podstate pod ideovým vedením Antona Bernoláka, je pritažlivá i pre súčasníkov smelými myšlienkami o úprave slovenského pravopisu. Bernolák, vychádzajúc zo starej Quintilianom hlásanej zásady „píš, ako počuješ“, riešil v nej otázku pravopisu na základe fonologického vzťahu grafémy a fonémy. Preto odstránil niekoľko zbytočných písmen (napr. písanie *j* miesto *ž*, *v* miesto *u*, písanie zložiek ako *ss*, *cz* ap., ba i písanie *y*) a jednotne upravil písanie mäkkých slabík (dôsledne len s diakritickým znamienkom). Výslovnostný princíp dominoval u Bernoláka i pri písaní predložiek a predpôn *s*, *z* / *s-*, *z-*, *zo-* podľa znelosti. V pravopisných zásadách nasledoval Bernolák i Štúr. Ba i v najnovšom období vývinu slovenského spisovného jazyka zavázil Bernolákov pravopisný odkaz (i keď nie v plnom rozsahu). Pri poslednej úprave slovenského pravopisu sa po rozvážnych úvahách dospelo k podobnému riešeniu písania predpony *s-/z-/zo-*, ako bolo v Bernolákovej Dizertácii. Bernolákovu riešenie sa mohlo prijať i pri písaní predložiek *s*, *so*, *z*, *zo*. Tu sa však v dnešnom pravopise uprednostnil zreteľ gramatický, morfológický (s genitívom je vždy *z*, *zo*; s inštrumentálom *s*, *so*) pred Bernolákovým výslovnostným princípom (*s pánom*, ale *z oľegom*²).

Hodno si povšimnúť, že pri úvahách o slovenskom pravopise stavia sa Bernolák kriticky i k nedôslednostiam a ťažkostiam v nemeckom pravopise (D 42—44), ba i k pravopisnej sústave gréčtiny (k označovaniu dlhého *ó* pomocou omegy *ω*, D 32). Cudzie príklady môžu byť podľa Bernoláka vzorom len vtedy, ak sa bezpečne ukazuje, že sú dobré a správne. Pre Bernoláka je dôležité nie to, čo iní robia, ale čo je

osožné robiť (D 43). I v tomto kritickom postoji k cudzím vzorom môže byť Bernolák príkladom pre tých, čo neodôvodnene vnášajú cudzie perie do domáceho hniezda.

No nielen Dizertácia, pozoruhodná predovšetkým vyobcovaním ypsilonu zo slovenského pravopisu a takmer dôsledným uplatňovaním fonologického pravopisného systému, ale aj Bernolákova Slovenská gramatika³ si zaslúži povšimnutie dnešných jazykovedcov. Bernolákova Gramatika poskytuje nejedno výstižné poučenie o gramatickej stavbe spisovnej slovenčiny (napr. vymedzenie používania prípony *-a/-u* v gen. sg. maskulín alebo koncovky *-e/-i* v gen. sg. feminín, prehľad časovania slovies a i.). Cenné je aj normatívne poslanie Gramatiky. Bernolák sa stavia proti rezíduám latinskej syntaxe (napr. *rex Judaeorum* = *král (!) židowski*, nie *Židow* G 169) i proti bohemizmom (napr. proti gen. pl. na *-úw*, *-ú*, *-ú* miesto slovenského na *-ow*: *pánow*, *dubow* G 36). Na druhej strane však zdôrazňuje typické slovenské vyjadrovacie prostriedky (napríklad používanie zámena čo vo funkcii vzťažného zámena G 189 alebo pri vykaní používanie tvarov množného čísla v minulom čase slovies G 181—182).

Normatívne poslanie Bernolákovho jazykovedného diela vystupuje ešte výraznejšie v jeho slovníkovom diele Slovár slowenski, česko-latínsko-ňemecko-uherski.⁴ Tu je zreteľ na jazykovú čistotu, na precúdenie zrna od pliev ešte zjavnejší. Upozornenia na rozličné neslovenské výrazy (napr: **cedídko* v. *cedník*, *cedídlo*, **strnište* v. *stránsko*, **komínik* v. *kominár*, **smeták* v. *zmeták*, **mlsati* v. *maškrtiť*, **prkno* v. *deska*, **cagchovať* v. *znáčiť*, **gris* v. *krupica*, **guhás* v. *owčár* ap.) sú tu veľmi časté. Podobne ako Bernolák ukazoval cestu, po ktorej sa má uberať vývin spisovnej slovenčiny, i dnešní jazykovedci v duchu Bernolákovho jazykovedného odkazu sú povinní pokračovať v pestovaní kultúry slovenského slova.

Ale význam Bernolákovho Slovára nie je len v tomto normatívnom poslaní. Cenné — pre súčasnú, ale i pre historickú jazykovedu — sú Bernolákove hodnotenia významovej diferenciácie slov. Slovár nám podáva svedectvo o dnes už zaniknutých významoch slov (napríklad pri hesle *prátel* o tom, že význam „príbuzný“ bol ešte za čias Bernolákových frekventovanejším významom slova *prátel* ako význam „kamarát, druh“; to je v zhode i so stavom v jazykových pamiatkach v predspisovnom období), o zaniknutých slovách v slovenčine (napríklad slovo *litkup* označuje Bernolák križikom ako nespisovné) i o starších

³ A. Bernolák, *Grammatica Slavica*, Posonii 1790 (ďalej len G). — Reedícia celého gramatického diela i s príslušným slovenským prekladom J. Pavelka vyšla knižne v diele *Gramatické dielo Antona Bernoláka*, Bratislava 1964.

⁴ Vyšiel až po smrti A. Bernoláka v Budíne v r. 1825—1827.

⁵ Porov. *Linguae slavonicae... Orthographia*, Posonii 1787, str. 12.

združených pomenovaniach a frazeologických zvratoch (porov. napr. heslá *chlieb*, *nos* v Slovári a v Slovníku slovenského jazyka).

Pravdaže, ani Bernolákovo jazykovedné dielo nie je bez nedostatkov. Právom sa mu vyčíta nekritické podľahnutie dobovej slovotvornej móde (najmä v diele *Etymologia vocum slavicarum*) a do istej miery i nie vždy potrebné nasledovanie cudzích predlôh. Ani v problémoch jazykovej kultúry neudrel vždy Bernolák na pravú strunu, alebo (inými slovami) vývin sa odklonil od znení navrhovaných Bernolákom. Napríklad v Slovári sa pokladajú ešte za správne slová ako *fald*, *fánka*, *fiok*, *firhanek* a iné, ktoré dnes už pokladáme za nespisovné, nárečové.

No i napriek spomenutým nedostatkom Bernolákovho diela, i napriek zániku bernolákovskej podoby spisovnej slovenčiny je Bernolákov jazykovedný odkaz živý. Uvedomovali si to i štúrovci, keď o sebe vyhlasovali, že „krok náš je len tohoto dovršeňa a doplněňa“.⁵ Aj súčasná generácia jazykovedcov hlási sa k tomuto bernolákovsko-štúrovskému jazykovednému odkazu.

⁵ E. Štúr, *Nauka reči slovenskej*, v Prešporku 1846, str. VIII.

KULTÚRA SLOVA

Hlasy kultúrnych pracovníkov

Prečasto som rozmýšľala, kde sa vzala ľudová poézia, odkiaľ pramení jej čistá krása, čo utvorilo jej neopakovateľné čaro. A nik mi na moje otázky tak neodpovedal ako básnik: „Nekonečná stránka človeka sa vyjadruje v symbole“ (Thákur).

Ostala vo mne hlboko ukrytá spomienka z najranejšieho detstva: v sedliackom dvore chystá sa pohreb mladej dievčiny, mládenci a dievky ticho stoja v jarnom poobedňajšom slnci a čakajú na kňaza a v tom tichu naraz takto zaplakala matka nad truhlou: Všetky kvetinky zo zeme, a moja Hanička do zeme...

Tak jasne sa pamätám, že vtedy sa mi stratila pred oči truhla s mŕtvou dievčinou a ja som naraz videľa láku plnú jarných púpav, slniečka bielych sedmokrások i hlávky nežných belasých nezábudiek prizierajúcich sa v bublajúcom potôčiku. Teraz chápem, že to bola práve tá prekypujúca sila lásky v matkinom srdci, čo začarila mŕtve dieťa do podoby kvetu — toho najkrajšieho, čo príroda na svete stvorila a takto pomohla jej preniesť sa cez chvíle najkrutejšieho žiaľu.

Nenapodobiteľná je krása ľudovej poézie. Koľko nehy vyvierá z pesničky zalúbenej dievčiny:

Kdeže si mi, kdeže, môj šuhajko, kdeže,
kdeže ti vetriček tvoje očka reže?

a koľko dobrého citu cítiť z uspávanky mladej matky nad kolískou malej sirôtky:

Búvajže mi, búvaj, moje dieťa krásne,
veď ta ja kolíšem ako svoje vlastné!

i ako slza čistý je smútok ohrdenej dievčiny:

Bola som ja, bola, ako húska biela,
ale opadali zo mňa biele perá...

A preto s hlbokou pokorou skláňam sa pred krásou reči tejto poézie, lebo je nenapodobiteľná vo svojom vyjadrení lásky, ktorá je „silnejšia ako smrť...“

MÁRIA JANČOVÁ

Čítame Slovník slovenského jazyka

Pripomienky k jednotlivým heslám v SSJ, ktoré uverejňujeme na pokračovanie, sú výsledkom kolektívnej spolupráce týchto pracovníkov Jazykovedného ústavu L. Štúra: J. Doruľa, L. Dvonča, F. Kočiša, Š. Michalusa, J. Oravca, V. Slivkovej, E. Smieškovej, M. Šalingovej a M. Urbančoka.¹

cafrang, cafrangy — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo s významami „1. handry, zdrapy, franforce; 2. ozdobne rozstrapkaný okraj látky, strapce“. Doklady, ktoré máme k dispozícii, neukazujú na krajonosť (nárečnosť) slova. Použili ho Laskomerský, Vajanský, Kukučín a Stodola. Za vhodnejšie pokladáme hodnotiť ho ako spisovné, zastarávajúce a v prvom význame expresívne (SSJ pokladá za expresívne oba významy).

cajg (cajgový), cajgovky — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slová (*cajg* = druh bavlnenej látky; *cajgovky* = nohavice z cajgu). Pri zbežnom hodnotení patria tieto slová k nespisovným germanizmom typu *firhang*. Ale je tu rozdiel: proti *firhang* máme spisovné *záclona*, no proti *cajg, cajgovky* nemôžeme postaviť nijaké iné slová, ktoré by boli spisovné.² Za primerané pokladáme slovo *cajg (cajgový)* hodnotiť ako spisovné slovo a *cajgovky* ako spisovné slovo s príznakom hovorovosti.

Poznámka. Analogická je situácia pri slovách *cajk (=cajg), cajkovice*

¹ Podrobnejšie pozri v 1. a 2. čísle nášho časopisu.

² Obdobu vidíme pri slove *verpánok*, ktoré sa v SSJ pokladá za spisovné, označuje sa ako zastarané. Za zastarané by sme ho nepokladali. Nevhodné je aj výklad dávať do minulého času (SSJ: „stolík, na ktorom mávali obuvníci obuvnícke nástroje, za ktorým pracovali“).

(= *cajgovky*) v češtine. V Slovníku spisovného jazyka českého (Praha 1960) sa prvé slovo pokladá za bezpríznačné a druhé za zastarané slovo z „obecné“ češtiny.

camrpolka — vo výklade tohto slova nemalo sa použiť nespisovné (české) sloveso *hopsať*.³

cárach — SSJ 2. význam, ktorý sa obyčajne vyskytuje v množnom čísle (*cárachy*), uvádza ako nespisovný, nárečový s významom „staré, bezcenné veci, haraburdie“. Zo spisovateľov ho použili Laskomerský, Felix a Svetoň (ďalšie dva anonymné doklady máme z Kultúrneho života; okrem toho je toto slovo známe v stredoslovenských, západoslovenských i východoslovenských nárečiach⁴). Doklady o jeho nárečovosti nesvedčia, pôsobí v nich expresívne (expresivitu zaznačuje aj SSJ). Napr. doklad z Kult. života: *Stáli v akejsi dosť rozsiahlej pivnici plnej zeleniny, prázdnych fliaš a podobných iných cárach* o v. Slovo *cárach, cárachy* v druhom význame pokladáme za primerané hodnotiť ako spisovné, a to expresívne slovo, ktoré má oproti synonymnému *haraburdie* navyše ešte príznak relatívnej zriedkavosti.

cárok — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo s významom „ohradené miesto v stajni, v chlieve“. Máme naň okolo dvadsať dokladov, ktoré na nárečnosť nepoukazujú. Nepodopiera to ani zreteľ na pôvod spisovateľov (majú ho Kukučín, Timrava, Vansová, Hviezdoslav, Jégé, Tajovský, Urban, Rázusová-Martáková, Hronský, Plávka, Tarkar, Hečko, Tomaščík, Jašík). Dokladový materiál ukazuje, že slovo *cárok* treba pokladať za spisovné. Oproti neutrálnym synonymám *prie-hrada, priehradka, priprava, pripravka* má príznak hovorovosti.

Poznámka. Podľa dokladov sa ukazuje, že citovaný výklad v SSJ je priúzky, lebo *cárok* znamená ohradené miesto v širšom zmysle (nielen v stajni, v chlieve).

cecík — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo. Doložené je štyrmi dokladmi (Kmeť, Rysula, Žáry). Doklad na zdobeninu *cecíček* máme od Dobšinského. Napriek tomu, že slovo *cecík* nie je doložené hojne, nepokladáme za primerané hodnotiť ho ako nespisovné (nárečové). Skôr sa ukazuje, že je správnejšie pokladať ho za spisovné slovo, ktoré oproti synonymnému *cecok* má (okrem toho, že je relatívne zriedkavé) príznak zjemnenosti (prípona *-ík* navodzuje aj dojem zdobenosti). Poukazuje na to aj tento doklad od Š. Žáryho: *Kto zoru broní, hviezdou padať, kto šteňa plný cecík hľadať učil?*

³ Údaj, že ide o nespisovné slovo, chýba v SSJ aj pri hesle *hopsať*.

⁴ To neuvádzame ako argument o spisovnosti slova. Ale predpokladajme, aby sa slovo stalo spisovným, to byť môže.

Poznámka. 1. Obdobná situácia je v češtine. Tam je dvojica *cecek*, *cečík*. Slovník spis. jazyka českého obe slová hodnotí ako spisovné.

2. Za istú „výhodu“ možno pokladať to, že od slova *cečík* možno utvoriť zdobeninu *cečíček*. Od slova *cecek* zdobeninu nemáme.

cedák — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo v troch významoch: 1. cedidlo; 2. nádoba, do ktorej sa cedí, mliečnik; 3. starý klobúk (tento význam sa v SSJ charakterizuje ako posmešný). Prvé dva významy sú doložené spoľahlivo (napr. Hviezdoslav, Kukučín, Gašpar, Žáry). Ide tu o slovotvorný postup, ktorým sú v spisovnej reči utvorené aj iné nástrojové názvy (napr. *struhák*, *uterák*, *pluvák*, *vyzuvák*). Táto skutočnosť a to, že v dokladoch slovo *cedák* nepôsobí nespisovným (ľudovým) dojmom, ukazuje, že by bolo vhodnejšie hodnotiť ho ako spisovné slovo, ktoré je oproti bežným synonymám *cedidlo* a *mliečnik* pomerne zriedkavé. Tretí význam máme doložený niekoľkými dokladmi od Rázusa (najmä zdobeninu *cedáček*). Zdá sa však, že v tomto prípade nejde o osobitný význam, ale o aktuálne prenesenie k prvému významu (t. j. klobúk podobný cedidlu, s okrajom vo veľmi tupom uhle). Aj v tomto prípade by teda pochybnosť o spisovnosti odpadla.

cedidlo — SSJ 2. význam („veľká kapa, v ktorej sa nosieva syr, merinda“) uvádza ako nespisovný, nárečový. Použitie tohto významu v dokladoch, ktoré máme k dispozícii, na nárečovosť nepoukazuje (autori: J. Král, Kukučín, Vansová, Tajovský, Rázus, Chrobák). Vhodnejšie by bolo slovo *cedidlo* v tomto význame posudzovať ako pomenovanie reality. V takom prípade je však primerané pokladať ho za spisovné, lebo iné pomenovanie, ktoré by bolo spisovné, proti nemu postaviť nemôžeme.

Poznámka. Slovo *kapa* ako synonymum je príliš široké. To sa ukazuje aj na výklade v SSJ. Žiadalo by sa spresnenie (zúženie) významu v tom zmysle, že ide o vrecovitú plátnu kapa, ktorá sa nosí na chrbte (pôvodne slúžila na nosenie syra).

cez — SSJ pri druhom význame po značke pre frazeológiu uvádza frázu *tára, trepe, piate cez deviate*. Ide o mechanický prepis českého *pátě přes deváté*, namiesto ktorého máme v slovenčine oddávna ustálené *dve na tri*. Myslíme, že výskyt frázy *tára, trepe piate cez deviate* je v slovenčine zriedkavý a že ho v SSJ ani nebolo treba zaznačovať.

ciagel — SSJ hodnotí ako nespisovné, krajové slovo a vykladá ho synonymom *cencúl*. Toto slovo je dobre doložené — máme naň okolo 25 dokladov —, ktoré ničím nepoukazujú na krajovosť (teda v podstate na nárečovosť). Zo spisovateľov ho majú napr. Kukučín, Hviezdoslav, Vajanský, Škultéty, Rysuľa, Zelinová, Ondrejov, Žáry, Horák.

Slovo *ciagel* je primerane pokladať za rovnocenné synonymum slova *cencúl*.

ciacha — SSJ druhý význam („značka, znak; znamenie, pečat“) uvádza ako nespisovný, ľudový. Doklady nie je veľa, ale nepoukazujú na to, že by išlo o nespisovné (ľudové) slovo. Napr.: *Ba podobný si navlas primer! rod iný bár, táž ciacha, cimer.* (Hviezdoslav) — *Má ciachu účastenstva.* (Hviezdoslav) — *Ale nijako nie sme rabi vyholencov s ciachami.* (Jesenská) Hviezdoslavove doklady ukazujú na prenesenie k uvedenému všeobecnému významu, ktorý zastaráva (iný význam „úradná značka potvrdzujúca správnosť mier a váh alebo akosť drahých kovov“ sa terminologizoval).

cielom — SSJ uvádza ako spisovnú, zastaranú predložku. Zo spracovania spojenia *cielom ľahšieho použitia* v SSJ však vyplýva, že by bolo vhodnejšie posudzovať predložku *cielom* ako nespisovný prvok. Slovo *cielom* ako heslové slovo bolo treba uviesť menším typom a spisovné ekvivalenty *pre niečo, na niečo, s cieľom* polotučne.

cikom — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo. Napriek tomu, že sa v SSJ uvádza na základe ojedinelého dokladu od J. Čajaka najml. (*slzy sa jej pustili tieť cíkom a kvapkali*), nezdá sa nám primerané hodnotiť ho ako nárečové, nespisovné. Usudzujeme tak na základe porovnania so synonymnými slovami *cickom/cičkom*, *cicerkom*, oproti ktorým príslovka *cikom* nemá nejaké výraznejšie znaky nárečovosti. Myslíme, že je to slovo spisovné. Podľa výskytu mu však treba pripísať príznak zriedkavosti (až ojedinelosti).

cindruška — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „druh starého tanca“. Máme naň dva doklady: *Ej, veru sme hopsasy netancovali, ale polku cindrušku.* (Podjavorinská) — *Stará maľ rada tancovala cindrušku, omilienec a všetky staré tance.* (Chrobák) Vidí sa nám primerané toto slovo hodnotiť ako pomenovanie reality, namiesto ktorého iný názov, ktorý by bol spisovný, nemáme. Pretože slovo *cindruška* formálne znaky nárečovosti nemá, možno ho hodnotiť ako spisovné.

Poznámka. Za presnejší pokladáme takýto výklad: druh dievčenského ľudového tanca v dolnom Liptove.⁵

ciperie, ciperka — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „horská bylina, druh klinčeka“. Uvedené pomenovania sa podľa našich dokladov vyskytujú iba v beletrii (najmä slovo *ciperie*). Doklady

⁵ Aj toto slovo SSJ hodnotí ako nárečové.

⁶ V hornom Liptove sa tento tanec volá *cípovička*. V materiáli niet naň dokladov. Ale ani toto slovo by sme nepokladali za nespisovné (v prípade výskytu v spisovnom jazyku).

máme od týchto autorov: Botto, Kukučín, Hviezdoslav (okrem toho sú ešte dva doklady zo Slov. pohľadov). Slová *cíperie*, *cíperka* (najmä však prvé) pokladáme za vhodné hodnotiť ako spisovné neterminologické synonymá termínu *klinček peristý* (*Dianthus plumarius*).

Poznámka. Pri slove *cíperie* (*cíperka*) možno oproti pomenovaniu *klinček* vidieť ešte tú výhodu, že nevyvoláva nežiadúcu asociáciu. Pri slove *klinček* nám totiž najprv príde na um ozdobný kvet, ktorý sa pestuje v záhradkách. Dokazuje to aj spracovanie tohto slova v SSJ pri hesle *klíne* (výklad je „ozdobný voňavý kvet“).

citlivostkár — SSJ uvádza ako spisovné zriedkavé slovo. Máme naň jeden doklad od Jégého: *Nie som citlivostkár, ale že ma máť takto pochválila, ma jednako dojala*. Okrem toho máme jeden doklad na adjektívum *citlivostkársky* od K. Hrabovskej. Slovo *citlivostkár* je nepotrebné prevzatie z češtiny, ktoré nie je odôvodnené pokladať za spisovné. Miesto neho máme ustálené a dobre doložené spisovné slovo *citlivuš* a *citlivák* (najmä *citlivuš* s odvodeninami je doložené vyššie dvadsiatimi dokladmi). Slovo *citlivostkár* bolo treba v SSJ ako heslové slovo uviesť obyčajným typom a jeho spisovné ekvivalenty *citlivuš*, *citlivák* polotučne (resp. sa pre minimálny výskyt ani nemuselo zaznačovať).

Poznámka. O primeranosti navrhovaného hodnotenia nás presvedča aj Vajanského doklad na podobu *citlivostkár*, ktorú pokladáme za prvý stupeň „poslovenčenia“: *Z citlivostkárskoho kmeta vyšiel razom do voľe božej oddaný muž*.

cofať, cofkať, cofnúť — SSJ uvádza ako nespisovné, krajové slová. Na slovo *cofnúť* (*sa*) máme vyššie dvadsať dokladov, *cofkať* je doložené vyššie desiatimi dokladmi. Doklady nesvedčia o zámere dosiahnuť krajové (v podstate nárečové) zafarbenie prejavu, ani tak nepôsobia. Ani rozloženie autorov o nárečovosti nesvedčí (Kukučín, Hviezdoslav, J. Král, Rázus, Jesenská, Hečko, Tatarka, Zelinová, Jašík). Pokladáme za primerané slová *cofnúť*, *cofkať* hodnotiť ako spisovné, a to hovorové (s príznakom expresívnosti) synonymá slovies *cúvnuť*, *ustúpiť*; *cúvať*, *ustupovať*.

Poznámka. Na slovo *cofať* v našom materiáli niet dokladu, hoci jeho existencia logicky vyplýva zo zjemňujúcej podoby *cofkať* a z typu vidového páru pri slovesách na -núť (*paďať* — *padnúť*). Bez dokladu uvádza sloveso *cofať* aj slovník A. Jánošíka — E. Jónu (pravdepodobne podľa Tvrdého).

cucať, cuckať — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slová. Nárečovú provenienciu týchto slov sa nám zistiť nepodarilo. Doklady ne-

potvrdzujú, že ide o nárečové slovo (na *cucať* máme deväť dokladov; autori: Jégé, Jesenský, Mináč, Volanská, Hrabovská; na *cuckať* je sedem dokladov; autori: Jesenský, Hečko, Moric, Križanová, Žáry). Podľa tohto rozboru by bolo možné uvažovať o tom, že ide o spisovné slová, ktoré sú popri synonymách *cmúľať*, *cumľať*, *cmúľkať* zriedkavejšie a (podľa dokladov) mladšie (novšie). Toto riešenie však nepokladáme za nediskutabilné.

Poznámka. 1. Možnosť hodnotiť slová *cucať*, *cuckať* ako spisovné podporia aj to, že od základu *cuc-* je utvorený spisovný názov *cuciak* (SSJ tento v zoológii bežný termín nezachytáva).

2. Slová *cucať*, *cuckať* vo význame *cicať* by sme však za spisovné nepokladali. Na takéto použitie máme iba ojedinelý doklad.

cukať, cuknúť⁷, cukot — SSJ uvádza ako spisovné slová s významom „prudko mykať, trhať, potrhávať, pošklbávať; prudko myknúť, trhnúť, šklbnúť; prudké mykanie, šklbanie, potrhávanie, cukanie“. V čase, keď sa toto slovo koncipovalo, bol v našej kartotéke iba jeden doklad od Jégého (odvtedy pribudli doklady od Morica a V. Bednára⁷); aj na *cuknúť* a *cukot* máme iba po jednom doklade (Jégé a Hviezdoslav). Na základe týchto dokladov, myslíme, nemožno usudzovať, že sa uvedené české slová v slovenčine adaptovali. Zreteľne sa pociťujú ako české. Ako heslové slová sa mali uviesť menším typom a ich spisovné ekvivalenty polotučne (pri slove *cukot* treba doplniť synonymum *šklboť* a vynechať *cukanie*).

Poznámka. Takéto hodnotenie slov *cukať*, *cuknúť*, *cukot* podporia aj porovnanie so slovami od základu *cuk-* v češtine. Slovník spisovného jazyka českého uvádza: *cuk* (= myknutie, šklbnutie), *cukati*, *cukavý* a predponové odvodeniny *ucuknouti*, *vycuknouti* (*se*), *zacaknouti*, *scuknout se*; *rozcukati se*, *zacakati* (*se*)⁸ a opakovacie *cukávaní* (*se*).

cundrať — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo. V materiáli naň dokladov niet. SSJ ho zaznačil asi podľa slovníka A. Jánošíka — E. Jónu (tam sa uvádza bez dokladu — asi podľa Tvrdého a Kálala). V takejto situácii niet dôvodu zaznačovať toto slovo v slovníku spisovnej reči ako nárečové, a to ani vtedy nie, ak sa jeho výskyt v nárečí dá overiť. Myslíme totiž, že ak by sa v rámci spisovnej reči toto slovo vyskytlo, hodnotilo by sa skôr ako expresívne, nie ako nárečové (tak ako iné slová od základu *cundr-* v SSJ: *zacundrať* je pejoratívne, *ucundraný* je expresívne).

⁷ Tieto doklady majú však súvis so slangom (najmä Moricov z knihy *Smutný Suarez*).

⁸ Slovo *zacukať* ako expresívne zriedkavé SSJ uvádza. Hodnotíme ho rovnako ako *cukať*, *cuknúť*, *cukot*.

cundroš — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo. Za nárečové sa v SSJ nepokladá slovo *cundra* (ani spomenuté *zacundrať*, *ucundrať*). Slovo *cundroš* treba hodnotiť rovnako. Ide o spisovné slovo, podľa dokladov zriedkavé.

cupitať, cupitkať — SSJ uvádza ako spisovné expresíva. *Cupitať* je doložené siedmimi dokladmi (majú ho Bešeňovský, Rypáček, Jilmenický, M. Krno, I. Kupec, F. Petro a Večerník). Na *cupitkať* máme dva doklady (A. Mihaľ, M. Krno). Napriek tomu, že počet dokladov nie je práve malý, pokladáme za správne pochybovať o organickejšť a potrebnosti týchto slov v slovenčine. Na pozadí českých zvukomalebných slov *cupity*, *dupity*, *hupity* sa slovo *cupitať* (a cezeň aj *cupitkať*) pociťujú ako neorganické, cudzie. V SSJ mali tieto slová byť ako heslové uvedené obyčajným typom a ich ustálené ekvivalenty *cupkať*, *cupotať*, *polotučne*.

curkať — SSJ hodnotí ako nespisovné, nárečové slovo s významom „črčať, tiecť prerývaným prúdom“. Citoslovce *curk* („napodobňujú zvuk krátkého, prerývaného prúdu tekutiny“) sa v SSJ pokladá za spisovné. Pokladáme za primerané hodnotiť aj slovo *curkať* ako spisovné, a to zriedkavé.

cvik — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo. Za primeranejšie pokladáme hodnotiť ho ako spisovné, a to hovorové (za hovorové expresívne sa v SSJ pokladajú napr. slová *pricviknúť*, *zacviknúť*, *zavikovať*).

Poznámka. 1. V SSJ sa uvádza význam „klin (napr. v dreve, na šatách)“. Vhodnejšie je uviesť dva významy: 1. klin: *Maco práve vbíjal železný cvik*. (Švantner); 2. klinovitý plošný útvar; klin: *veľký cvik poľa* (Gabaj).

2. V SSJ sa mohlo zachytiť aj sloveso *cvikať* (aj to by sme hodnotili ako hovorové s významom „utesňovať, upevňovať klinom“). Slovník A. Jánošíka — E. Jónu ho uvádza v podobe *cvikať* a dokladá Hviezdoslavom. My máme ešte doklady od Letza a na prenesený význam od Šoltésovej: *Veď my vieme, že nás za mladi dobre cvikali*.

cvrkať — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „cvrkať (o hmyze, najmä o cvrčkovi alebo o niektorých vtákochoch)“. Myslíme, že na takúto hodnotenie nlet dôvodu. Doklady máme od Ondrejova (*lúčne koníky cvrkali*) a od Žáryho (*jarná háveď na huslíčkách cvrká*). Slovo *cvrkať* treba pokladať za spisovný variant slovesa *cvrkať* (v SSJ 1. význam). Možno pri ňom hovoriť o zriedkavom výskyte (podľa našich dokladov).

cypriš — SSJ uvádza ako spisovné, zastarané slovo. Pretože máme aj novšie doklady (1946, 1951), vidí sa nám primeranejšie označiť toto slovo za chybné. Ako heslové slovo sa malo uviesť obyčajným typom a správne *cyprus* *polotučne*.

Sloveso jazdiť a jeho odvodeniny

357
54

JÁN HORECKÝ

O slovese *jazdiť* sa dlhý čas tradovala poučka, že má v slovenčine iba význam „nieť sa na koni“. Podobne o podstatnom mene *jazda* sa učilo, že znamená jednak „pohyb na koni“ čiže jazdenie, jednak „súhrn jazdcov, jazdecko“. Neskôr sa už pripúšťala i jazda na bicykli i na lyžiach. Na týchto poučkách a na stave vo vtedajších jazykových príručkách bol založený (temer pred dvadsiatimi rokmi) i rozbor slov *jazdiť*, *jazdný*, *pojazdný*.¹ Je však pozoruhodné, že ani jeden z návrhov sa podnes neujal: nepoužíva sa slovo *cesta* namiesto *jazdná dráha*, ani *vozikové lano* namiesto *jazdné lano*, ba ani prídavné meno *pohyblivý* namiesto *pojazdný*. V Stavebníckom náučnom slovníku II² sa napr. uvádza až pätnásť názvov rozličných zariadení, ktorých podstatný rozlišujúci znak sa vyjadruje prídavným menom *pojazdný*, nie *pohyblivý*. Sú to napr. názvy *pojazdná brúska*, *pojazdná miešačka*, *pojazdný elevátor*, *pojazdný žeriav*.

O desať rokov neskôr sa už v Slovníku slovenského jazyka I (1959) sloveso *jazdiť* uvádza bez akékoľvek obmedzujúcej poznámky a jeho význam sa opisuje ako „vykonávať cestu na koni al. na niektorom dopravnom prostriedku (pohybujúcom sa na zemi); vykonávať pohyb (o takom dopravnom prostriedku)“. Podobne aj podstatné meno *jazda* sa vysvetľuje ako „pohyb z miesta na miesto na niektorom dopravnom prostriedku (pohybujúcom sa po zemi);³ pohyb takýchto dopravných prostriedkov“. Prídavné meno *jazdný* je prihníezdované k podstatnému menu *jazda*, teda jeho význam sa osobitne nevysvetľuje, ale dokladá sa spojeniami *jazdný kôň*, *jazdná polícia* a (za bodkočiarkou) *jazdná dráha*.

Prídavné meno *pojazdný* má v Slovníku slovenského jazyka III až tri významy: 1. ktorý sa môže vlastným motorom pohybovať z miesta na miesto, mobilný (*pojazdné kino*, *pojazdná predajňa*), 2. tech. vykonávajúci pohyb pri svojej činnosti (*pojazdný žeriav*), 3. schopný jazdy (*pojazdné vozidlo*). Uvádza sa tu aj podstatné meno *pojazdnosť*, vzťahujúce sa zrejme iba na tretí význam, ako ukazuje spojenie *pojazdnosť vozidiel*.

¹ J. Horecký, *Jazdiť — jazdný — pojazdný*. Slovo a tvar III, 1949, 34—38.

² *Stavebnícky náučný slovník II, Stroje, náradie, zariadenia*, Bratislava 1962.

³ Teda vypadla tu osobitná zmienka o koňovi!

Okrem toho sa v Slovníku slovenského jazyka uvádzajú i ďalšie odvodeniny od slovesa *jazdiť*. Všetko to svedčí len o tom, že súčasná slovná zásoba slovenčiny sa nevyvíja v zhode so spomenutými staršími poučkami, ktoré obmedzovali použitie slovesa *jazdiť* iba na pohyb na koni.

Naznačený vývin i dnešný stav si však vyžadujú znova sa zamyslieť nad slovami *jazdiť*, *jazda* a vymedziť ich miesto v slovnej zásobe. Pri týchto úvahách treba skúmať jednak sloveso *jazdiť* a jeho predponové podoby, jednak podstatné meno *jazda* a jeho odvodeniny.

Sloveso *jazdiť* patrí ku skupine slovies pohybu, ktorej typickým reprezentantom je sloveso *chodiť*. Preto je účelné porovnávať tieto dve slovesá, a to tým viac, že sa často odporúčalo namiesto slovesa *jazdiť* používať práve sloveso *chodiť* (a ich príslušné odvodeniny). Porovnanie však ukáže, že sloveso *jazdiť* nemá všetky tie tvary ako sloveso *chodiť*:

determinované	indeterminované	opakovacie	
<i>ísť</i>	<i>chodiť</i>	<i>chodiť</i>	<i>(vy)chádzať</i>
—	<i>jazdiť</i>	<i>jazdiť</i>	—

Od indeterminovaných slovies sa nedajú tvoriť dokonavé slovesá, ktoré svojou predponou vyjadrujú aj isté zameranie činnosti. Preto nemáme dokonavé podoby *vychodiť*, *odchodiť*, *nachodiť* (tieto podoby vyjadrujú trvaci dej), ani *vyjazdiť*, *ojazdiť*, *najazdiť*. No práve preto máme na vyjadrenie skončených dejov iba podoby od slovesa *ísť* a na vyjadrenie opakovaných dejov iba podoby od koreňa *-chádzať*, a to aj vtedy, keď ide o pohyb na koni, teda pohyb typický pre sloveso *jazdiť*. Táto okolnosť nesporné prispieva aj k tomu, že pre všetky pohyby (na koni alebo na inom dopravnom prostriedku) sa používa sloveso *chodiť*: *chodiť na koni*, *vozom*, *autobusom*, *vlakom* i *autobus*, *vlak chodí*.

Pre predponové slovesá vyjadrujúce spôsob slovesného deja však toto obmedzenie neplatí, a preto máme popri tvaroch *rozchodiť* (topánky), *vychodiť* (cestičku), *nachodiť sa* (po meste) aj tvary *rozjazdiť* (cestu), *vyjazdiť* (koľaje), *najazdiť sa* (po meste), *ojazdiť* (pneumatiky).

I pri svojej defektivnosti sa však sloveso *jazdiť* používa v dvoch významoch (ako sa i v Slovníku slovenského jazyka naznačuje bodkočiarkou); v prvom význame môže byť agensom deja osoba (*človek jazdí*), v druhom význame dopravný prostriedok (*auto jazdí*). Aj v prvom význame sú dva významové odtienky: v prvom prípade je osobný agens skutočne agensom, ovláda vozidlo (*jazdí na koni*, *na aute*), kým v druhom prípade je vlastne dopravovaný (*jazdí vozom*,

autom). V tomto druhom prípade možno použiť aj sloveso *cestovať* (*cestovať vozom*, *cestovať vlakom*).

Je prirodzené, že všetky tri významy (resp. dva významy a dva odtienky v prvom význame) sú aj v podstatnom mene *jazda*. Pretože popri tomto slove sa používajú ešte i slová *chod* a *cesta*, treba im vymedziť isté miesto. Podstatné meno *chod* sa zdá najvšeobecnejšie, teda najvhodnejšie na označenie pohybu na dopravných prostriedkoch i pohybu dopravných prostriedkov. No v prvom významovom odtienku prvého významu (keď je agensom osoba) prevažuje podstatné meno *jazda*. V druhom významovom odtienku už možno použiť aj slovo *cesta* (*cesta vozom*, *vlakom*, *loďou*). V druhom význame (keď agensom je dopravný prostriedok) je možné použiť aj slovo *chod* (*chod auta*, *vlaku*, *lode*), no v niektorých prípadoch sa slová *chod* a *jazda* využívajú na rozlíšenie významu. Pretože slovom *chod* sa okrem pohybu dopravného prostriedku môže označovať aj činnosť, fungovanie nejakého zariadenia, je účelné použiť slovo *jazda* tam, kde ide o pohyb. Náznorným príkladom môžu byť spojenia *chod stroja* (jeho činnosť) a *jazda stroja* (jeho pohyb z miesta na miesto).

V slovenskom železničnom názvosloví, ako vidieť v mnohých železničných predpisoch i v terminologických slovníkoch,⁴ sa nepoužíva slovo *jazda* (ani sloveso *jazdiť*), lebo sa vychádzalo (pri spracúvaní terminologického slovníka) z predstáv niektorých starších členov komisie, že sloveso *jazdiť* a podstatné meno *jazda* možno použiť iba vtedy, keď sa myslí na dopravný prostriedok ovládaný vodičom. A vlak vraj neovláda rušňovodič, jeho cesta je určená koľajnicami. Pri takomto chápaní vecí by však veľmi ťažko bolo povedať, či trolejbus chodí alebo jazdí, pretože je do istej miery ovládaný vodičom, ale do istej miery je jeho pohyb určený vedením.

Okrem toho treba uvážiť, či v systéme dopravy, ktorá sa delí na suchozemskú, vzdušnú a vodnú, a pre ktorý máme trojicu názvov pre pohyb dopravných prostriedkov v podobe *jazda* — *let* — *plavba*, bolo by účelné ešte rozlišovať jazdu v cestnej doprave a chod v železničnej doprave.⁵ Proti takémuto rozlišovaniu hovorí aj to, že mnohé právne i technické normy sú spoločné pre železničnú i cestnú dopravu a že v nich niekedy nie je účelné, ba často ani možné takto diferencovať.

S podstatným menom *jazda* súvisí prídavné meno *jazdný*. Možno ho pokladať za priamo odvodené od substantíva. Ale rovnako oprávnené je

⁴ *Železničná terminológia II*, Bratislava 1964.

⁵ Za podnetné poznámky k problematike dopravného názvoslovia ďakujeme prof. dr. A. Petrovskému z Vysoké školy dopravnej v Žiline; prof. A. Petrovský je autorom rozsiahleho názvoslovieho *Železničná terminológia III*, ktoré vyjde v SAV.

pokladať ho za odvodené od slovesa, lebo jeho význam možno vysvetliť ako „súvisiaci s jazdou“ alebo ako „súvisiaci s jazdením“. Napr. spojenie *jazdný pás*, *jazdný pruh* možno veľmi dobre chápať ako pás, pruh, po ktorom sa jazdí. Spojenie *jazdná doba* zase možno lepšie vysvetliť opisom *doba jazdy*.

Treba však povedať, že od toho významu slova *jazda*, v ktorom sa dá nahradiť slovom *cesta*, jestvuje prídavné meno *cestovný*. To sa uplatňuje v spojeniach ako *cestovný poriadok*, *cestovný lístok*, *cestovná rýchlosť*. Dvojicou *cestovný rozkaz* — *jazdný rozkaz* možno výhodne rozlíšiť, či ide o rozkaz na cestovanie (na pohyb človeka) alebo rozkaz na jazdu, napr. šofér dostane *cestovný rozkaz*, ale vozidlo dostane *jazdný rozkaz*.

Význam i podoba prídavných mien *zjazdný* a *pojazdný* ukazuje, že sú odvodené priamo od slovesa *jazdiť*. Prídavné meno *zjazdný* vyjadruje vhodnosť terénu na uskutočnenie jazdy po ňom; túto vlastnosť nevyjadruje podstatné meno *zjazd* (od ktorého je odvodené prídavné meno *zjazdový*). Dvojicou *zjazdný* — *schodný* možno rozlíšiť, či ide o vhodnosť pre pohyb vozidiel alebo ľudí. Prídavné meno *pojazdný* nemá za základ podstatné meno *pojazd* a vyjadruje schopnosť pohybovať sa, preto ho tiež treba pokladať za odvodené od slovesa *jazdiť*.

Osobitnú skupinu tvoria podstatné mená zdanlivo utvorené bez prípony od predponových slovies tak, že ako slovotvorná prípona tu funguje paradigma vzoru *dub*. V skutočnosti však nejde o odvodzovanie od slovies, lebo predponové slovesá typu *vyjazdiť*, *odjazdiť* spravidla nejestvujú. Preto treba podstatné mená typu *odjazd* pokladať za utvorené analogicky s typom *odchod*.

Sú to pôvodne dejové mená, ale mnohé z nich majú aj miestny význam. Porovnanie podstatných mien s korennou morférou *chod-* a *jazd-* (v obidvoch významoch) vidieť v tabuľke na str. 337.

Vidieť tu veľmi zreteľne, že pri koreennej morfére *jazd-* v dejovom význame sa uplatňujú všetky predponové morfémy. Je to pravdepodobne preto, že tieto slová sa tvoria analogicky, bez opory o príslušné predponové slovesá. Na druhej strane je však takéto pomerne voľné tvorenie výhodné pre vyjadrovacie potreby.

Vzťah slov typu *príchod* a *príjazd* nie je však synonymný. Pri predponách *pri-*, *od-*, *v-*, *vy-* zrejme prevládajú slová *príchod*, *odchod*, *vchod*, *východ*, a to aj v miestnom význame. Na diferenciaciu by sa však mohli využiť dvojice *vchod* — *vjazd* i *východ* — *výjazd*, ak by bolo potrebné rozlíšiť tieto deje a miesta vzhľadom na ľudí a stroje.

V slovách *nadchod*, *podchod* je zreteľne iba miestny význam. V tomto význame je však nevyhnutná diferenciacia vzhľadom na ľudí a stroje.

Podstatné mená s koreňmi *chod-* a *jazd-*

	<i>chod-</i>		<i>jazd-</i>	
	dej	miesto	dej	miesto
<i>pri</i>	príchod	príchod	príjazd	
<i>od</i>	odchod	odchod	odjazd	
<i>v</i>	vchod	vchod	vjazd	vjazd
<i>vy</i>	východ	východ	výjazd	výjazd
<i>pre</i>	prechod	prieťah	prejazd	
<i>nad</i>		nadchod	*nadjazd	nadjazd
<i>pod</i>		podchod	*podjazd	podjazd
<i>ob</i>	(obchod)	(obchod)	objazd	objazd
<i>do</i>	(dôchod)		dojazd	
<i>na</i>			nájazd	nájazd
<i>za</i>		(záchod)	zájazd	
<i>z/s</i>		(schod)	zjazd	
<i>roz</i>	(rozchod)		rozjazd	
<i>po</i>	(pochod)		pojazd	

Preto sa v železničnom názvosloví (kde sa vychádzalo z poučky o jazde na koni, porov. vyššie) začali používať názvy *nadcestie* a *podcestie*. Zdá sa však, že názvy *nadjazd* a *podjazd* sú širšie, lebo sa v nich nerozlišuje, či ide o cestu alebo trať.

Pri slove *prejazd* je trochu iný stav, lebo má iba dejový význam; v miestnom význame by musela byť predpona *prie-* a tá sa neznáša so spoluhláskou *j* v koreni *jazd-*. Preto treba používať názov *priecestie* (i ďalšie odvodeniny: *priecestný*, *priecestník*).

Z ostatných predpôn sa pri koreennej morfére *chod-* vyskytujú *ob-*, *do-*, *roz-*, *po-*, ale význam slov pomocou nich utvorených je už veľmi vzdialený od dejového významu, resp. od významu pohybu z miesta na miesto: *obchod*, *dôchod*. Slová *rozchod*, *pochod* síce majú dejový význam, ale nie paralelný s významom slov *rozjazd* a *pojazd*.

Pre úplnosť treba ešte uviesť, že od slovies typu *vychádzať* sa bežne tvoria potrebné dejové podstatné mená príponou *-ka*, a pretože od slovesa *jazdiť* nejestvuje paralelný tvar, majú slová typu *vychádzka* všeobecný význam, používajú sa aj vzhľadom na pohyb dopravných prostriedkov. Známejšie sú *obchádzka*, *zachádzka* (popri *prechádzka*, *vychádzka*, ktoré sa týkajú skôr pešieho pohybu).

Záverom možno pozorovania o mieste slovesa *jazdiť* a jeho odvodenín v slovnej zásobe spisovnej slovenčiny zhrnúť takto:

Sloveso *jazdiť* nemá všetky tvary bežné v systéme slovenského slovesa. Treba preto predpokladať, že nie je od pôvodu slovenské,

prešlo k nám z češtiny. Ale dnes už „patrí medzi také prevzaté slová, ktoré sú v našom spisovnom jazyku pevne udomácnené“.⁶ Pravda, môže sa uplatniť iba tam, kde niet od pôvodu domácich slov, ale aj tam, kde sa dá využiť na diferenciáciu, najmä na diferenciáciu pohybu ľudí a dopravných prostriedkov. A príležitostí na takúto diferenciáciu je najmä v odbornom vyjadrovaní pri dnešnom rozvoji techniky viac ako dost.

Pozor na dvojnásobné preklady

MÁRIA IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ

07
24

O dobrú povest novín ide aj v takých prípadoch, keď preberajú články, príspevky, zprávy atď. zo zahraničných novín a časopisov.

Čitateľ by totiž nemal ani len vycítiť, že pri čítanom príspevku má do činenia s prekladom — aspoň nie z jazykovej stránky. No prax ukazuje, že čitateľ máva pri prekladoch často neprijemný pocit, že sa opisovaná vec nevystihuje, že sa okypťuje, ba že sa podáva až z tretej ruky. Aby sme hovorili konkrétne: článok *Moskovská Pravda o jednej protifašistickej rozviadke* [3] (Smena na nedeľu, 17. sept. 1967, str. 5) je jedným takým príkladom, ktorý veru nešíri dobré meno novín... Na mnohých miestach vidno, že si prekladateľ pomohol českým textom (možno aj svojím českým jazykovým vedomím, ak ide o Čecha, alebo znalosťami češtiny, ak ide o Slováka). No snaha ľahko si pomôcť sa vždy nevypáca — najmä nie vtedy, keď je spojená s množstvom chýb. Veď ak by sme chceli byť veľmi ekonomickí, nezdržovali by sme sa v písme ani takými malichernosťami, ako sú bodky a čiarky... Čo by z toho vyšlo, bolo by vhodné akurát do Roháča.

A tak sa lacná výpomocná prax ukázala rukolapne v spomenutom preklade takto: *vzpomína* je nesprávna podoba namiesto slovenskej hláskovej podoby *spomína*; *zažltlé lístočky* namiesto *zažlknuté lístočky*; *Ovzdušie skalené vojnou ešte viac trúbilo rozum* namiesto správneho: *cibřilo rozum*; *byť púhym pozorovateľom* namiesto *byť iba, len, čisto pozorovateľom*.

V texte rušivo pôsobia lexikálne bohemizmy, ktoré mohol redaktor alebo korektor ľahko nahradiť príslušnými slovenskými slovami, napr. *Vrávorajúc sa posadila* — namiesto slovenského slova *tackajúc sa*, *poťochiac sa*, *zakolíšuc sa si sadla* atď. Sloveso *vrávorat* nie je v slovenčine známe, a to i pritom, že ho použili podaktorí slovenskí spisovatelia (ako české citátové slovo — príklady pozri v Slovníku slovenského jazyka V, str. 163).

⁶ Porov. *Jazyková poradňa II*, Bratislava 1960, 168.

Miesto českého slovesa *zašklebiť se* vo vete *Strážca sa zašklebil* mal prekladateľ použiť slovenské sloveso *uškeriť sa*, *uškrnúť sa* ap.

Ako pohodlne a zároveň nesprávne sa prekládajú odborné výrazy, o tom svedčí tento príklad: *Dnes mi rozprával, že v Kljazme sú nádherní okúni*.

V slovenskom rybárskom názvosloví ryba, ktorá sa po česky volá *okouň*, má meno *ostriež*. Z hľadiska spisovnej slovenčiny je pomenovanie *okúň* nárečové. V takých dvoch blízkych slovanských jazykoch, akými sú čeština a slovenčina, je takých prípadov veľa, napr. *čvikota* — spisovné slovo v slovenčine (nárečové v češtine) — *kvičala* nárečové slovo v slovenčine (spisovné v češtine) — ide o pomenovania označujúce toho istého vtáka.

Už viac ráz upozornili jazykovedci na fakt, že spojka *nakoľko* sa nesprávne používa namiesto príčinnej spojky *pretože*. No i napriek mnohým upozorneniam sa táto chyba znova objavuje: *Nakoľko sa v týchto ťažkých dňoch cítila vyradená z boja proti fašizmu, ťažko trpela*. Po nahradení slova *nakoľko* spojkou *pretože* veta znie prirodzenejšie a jednoznačnejšie. *Pretože sa v týchto ťažkých dňoch...*

Logickú chybu vidíme vo vete, v ktorej sa hovorí o „rozchode kolajnic“, hoci v skutočnosti „rozchod“ môžu mať iba kolaje: *Vyrobili už prvé obrnené vlaky s rozchodom podľa ruských kolajnic*.

Pozornejšie treba zaobchádzať s frázou: *dačo je pred dvermi*, t. j. „už je blízko, bliži sa“. V spomínanom článku je však v obidvoch použitých prípadoch znenie *pred dverami*. Možno, že každý používateľ slovenčiny necíti tu rozdiel: *Vojna pred dverami* — *Vojna pred dvermi*. Spojenie *pred dverami* implikuje konkrétny význam: *vedro je pred dverami*, *našiel list pred dverami* ap.¹

Celkom neopodstatnene sa v preklade používa pri vykaní nesprávne „bolkanie“: *vy ste mi zobral okovy*, *Kde ste už o nich počula?*, *Bol by som rád, keby ste na toto porekadlo nezabúdať*. Správne: *vy ste mi zobrali okovy...*

V príspevku je aj hodne chýb v interpunkcii (chýbajú medzivetné čiarky), neopravené ostali aj tlačové chyby, namiesto „tá starena“ čítame tu „to starena“ atď. Sem možno azda priradiť aj chybu *maršál* miesto správnej podoby *maršal*, *okúzlujúcim* namiesto *okúzľujúcim*.

¹ V konkrétnom význame možno však použiť obe hláskové podoby: *pred dverami* i *pred dvermi* (napr. stojí človek, leží pes atď.). Podľa nášho jazykového vedomia by bolo možné významovo a štylisticky odlišiť podoby *pred dvermi* a *pred dverami*. Podoba s vokalizovanou predložkou pri frazeologickom spojení *byť pred dvermi* (sprevádzaná hláskovou symetriou, t. j. 2 plus 2 slabiky) dáva dobrý predpoklad na to, aby sa frazeologická podoba fixovala iba v jednom znení. Podávame tento prípad ako námet do diskusie.

(lepšie: *o čarujúcim*) ap. Meno *Curt* v slovenských textoch častejšie stretávame písané ako *Kurt* a prekladateľ ho mohol s ohľadom na čitateľa písať foneticky. Čiarky chýbajú napr. v týchto vetách: *Vy sa (,) myslím, učíte po rusky. Proti nám sedí menší ramenatý človek v civile, jeho meno, podobne ako mená niektorých ďalších hrdinov tejto dokumentárnej reportáže (,) nemôžeme zatiaľ uverejniť. Nie je už najmladší, ale jeho pekná postava, pozorné oči a úprimná (,) priateľská tvár svedčí o tom, že je to človek nabitý energiou a plný síl.*

Všimli sme si tento článok nielen pre chyby, ktoré sme v ňom našli, ale najmä preto, že nectí prekladateľa. Keď už použil češtinu ako sprostredkujúci jazyk, mal sa usilovať preložiť text správne z češtiny do slovenčiny. Takýto príklad je preukazný i poučný, no treba ľutovať, že nie je ojedinelý.

Tu sa treba spýtať, čo na zlepšení textu urobil štáb redakčných pracovníkov.

DISKUSIE

Dáviť, a či vracať?

BOHUSLAV FINČO

K týmto riadkom ma priviedol príspevok J. Horeckého v 6. čísle tohtoročnej *Kultúry slova*. Autor v závere svojho príspevku odporúča uznať ako termín sloveso *vracať* s odvolaním sa na veľké štvorzväzkové *Vnútorné choroby* vypracované kolektívom lekárov, pretože v tomto diele sa vraj používa iba podoba *vracať*, *vracanie*. Toto tvrdenie ma ako spolupracovníka na spomínanom diele prekvapilo, pretože skutočnosť je takáto: *Vomitus* sa definuje a jeho patofyziológia sa rozvádza na 435. str. II. zväzku spomínaného diela pod záhlavím *Dávenie*. V celom I. a II. zväzku som nenašiel v tomto význame iný názov ako *dávenie*, príp. *dáviť*. V III. zväzku sa iba v kapitole o otravách používa dôsledne názov *vracanie*, príp. *vracať*. V kapitole o infekčných chorobách sa tieto slová zjavujú len celkom ojedinele, zatiaľ čo autori bežne používajú podst. meno *dávenie* a sloveso *dáviť*. V prvej časti IV. zväzku sa používa názov *vracanie* (jeho frekvencia nie je veľká). Publikácia *Vnútorné choroby* teda nie je v tomto ohľade homogénna, no nesporná je v nej prevaha termínu *dávenie*, prípadne odvodením od neho.

A teraz k vlastnej otázke. Pri ustáľovaní názvoslovia pokladám za užitočné siahnuť aj po starších literárnych prameňoch, i keď si uvedomujem, že informácie z nich majú iba pomocný ráz a nie sú úplne záväzné. Tak v *Ribayovom* preklade populárneho dielka *Katechismus o zdraví...* (v Pešti 1795), ktoré vyšlo v češtine poprestýkanej slovákizmami, som našiel príslušné slová, resp. ich odvodeniny v tejto podobe (zátvorky podľa originálu): ...*dáwiti (wracati)* ... str. 115. *Z jeho dáweniny (wracaniny) sa lepší může poznati*, ... str. 116. V knižočke *Ferd. Jesenského Prostonárodní lékař* (v Trenčine 1869) sú osobitné state nadpísané *Dávenie* (str. 35) a *Dávenie krvou*

(str. 36). Autor používa v celom texte výlučne názov *dávenie*. V. Šrobár v známej *Ludovej zdravotvede* (T. Sv. Martin 1909) používa *striedavo* oboje, *dávenie* aj *vracanie*. P. Halaša vo svojom *Lekárskom slovníku* (T. Sv. Martin 1926) uvádza: *vomitória* = *dávidlá*, *vomitus* = *dávenie*. Z novej literatúry v diele L. Dérera a spol. *Praktikum propedeutiky vnútorných chorôb* (SAV, Bratislava, 3. vydanie) sa používa len slovo *dávenie*. Okrem neho *napínanie na dávenie* (*nauzea*) a *vydávené hmoty* (*výpratok*). Učebnice vnútorných chorôb pre stredné zdravotnícke školy vydané v ostatných 14 rokoch (B. Findo: *Vnútorné choroby*, tri vydania, Bobek — Havránek: *Vnútorné choroby*, preklad do slovenčiny) používajú výlučne podoby *dáviť*, *dávenie*, *dávidlo*, *dávivý*, novšie aj *dávenina* (Bobek — Havránek).

Vo svojej autorskej, prednášateľskej a pravdaže aj každodennej praxi používam len naostatok spomínanej podoby. Názov *dávenie* a jeho odvodeniny pokladám za plne vyhovujúci vo funkcii medicínskeho termínu. Je to slovo bližšie ľudovému jazyku ako jeho synonymum *vracanie* (príjmením v stredoslovenskej oblasti), je menej významovo zatažené, a preto jednoznačnejšie (pozri celú sériu významov slovesa *vracať* v *Slovníku slovenského jazyka*) a je sankcionované literárnou tradíciou. Ak k tomu ešte pridám argument J. Horeckého opreté o terminológiu štvorzväzkových *Vnútorných chorôb*, kde podoby *dávenie* a *dáviť* jednoznačne prevažujú nad podobami *vracanie* a *vracať*, dospievam k záveru, že tieto okolnosti hovoria skôr za to, aby sa ako termín uznalo sloveso *dáviť*.

K podobe onomastických termínov typu toponymum

LADISLAV DVONČ

Jednou z vedných oblastí, v ktorej sa v poslednom čase venuje osobitná pozornosť terminologickým otázkam, je onomastika. Začalo sa o nich intenzívnejšie rozmýšľať na širších stretnutiach onomastických pracovníkov z jednotlivých slovanských krajín, pričom vzorom tu bola iniciatíva v oblasti jazykovednej terminológie. Na I. slavistickej onomastickej konferencii v Krakove v r. 1959 sa prijal podnet, aby sa v súvislosti s jazykovednou terminológiou riešila aj otázka slovanskej onomastickej terminológie.¹ Terminologickým otázkam sa odvtedy venuje v slovanskej onomastike trvalá pozornosť. Tak napr. aj na tre-

¹ Pozri V. Blánár, *K príprave súpisu slovanskej onomastickej terminológie*, ČSTČ 1, 1962, 278.

tom zasadnutí Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku v dňoch 14.—17. 9. 1966 v Libliciaci sa zo všeobecných otázok prvé miesto určilo otázkam slovanskej onomastickej terminológie.² Takáto práca je potrebná najmä preto, že slovanská onomastická terminológia je značne neustálená, čo je konečne príznačné nielen pre slovanskú, ale aj pre neslovanskú onomastickú terminológiu, a to dokonca aj pre používanie základných, najvšeobecnejších termínov.³

Istá neustálenosť v onomastickej terminológii sa prejavuje nielen vo vymedzení významu jednotlivých termínov, ako napr. *onomastika* (širšie ako náuka o vlastných menách, užšie ako náuka o vlastných menách živých tvorov, ľudí a zvierat),⁴ ale aj pri používaní podoby niektorých termínov. Ako uvádza J. Svoboda,⁵ v heslári základnej jazykovednej terminológie, vypracovanom Československou jazykovednou terminologickou komisiou pri Československom komitáte slavistov, sa základné onomastické termíny uvádzajú v podobe *antroponymum*, *toponymum*, *etnonymum*, t. j. sú zakončené na *-um* ako niektoré iné podstatné mená str. rodu na *-um*. Sám autor však vo svojej publikácii používa podoby *antroponym*, *toponym*, *etnonym*, ktoré boli navrhnuté Miestopisnou komisiou ČSAV.

Otázky podoby typu *toponymum* alebo *toponym* sa dotýka v jednej zo svojich „stoviek onomastických zpráv a poznámok“ V. Šmilauer.⁶ Uvádza, že jazykovedné termíny *synonymum*, *homonymum*, *paronymum*, *antonymum*, *tautonymum* sú bližšie klasickým jazykom, kým podoby bez koncového *-um*, napr. *pseudonym*, *kryptonim*, stoja bližšie k západným jazykom. Hovorí ďalej, že české Pravidlá do r. 1941 mali aj podobu *homonym*. Pri zavádzaní označení pre jednotlivé typy vlastných mien sa použili podoby *toponym*, *antroponym*, *oronym*, *hydronym*, *choronym* a pod. zo snahy zbližiť sa s tými slovanskými jazykmi, ktoré používajú kratšie podoby (v ruštine je *toponim* ako *sinonim*, v poľštine *toponim* ako *synonim*). Sám V. Šmilauer používa podľa tohto návrhu napr. podobu *exonym*,⁷ ale inde používa zas podoby na *-um*, napr. *rozvoj toponym*, *všetchna toponyma*.⁸

² Pozri R. Krajčovič, *Medzinárodná komisia pre slovanskú onomastiku o aktuálnych problémoch*, Slavica Slovaca 2, 1967, 78.

³ Pozri J. Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha 1964, 12; tenže, *K slovanské onomastické terminologii*, Slavische Namensforschung, Berlin 1963, 261.

⁴ Pozri pozn. č. 3.

⁵ J. Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, 13.

⁶ V. Šmilauer, *Šestá stovka onomastických zpráv a poznámek*, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 4, 1963, 49 (v poznámke *Toponym nebo toponymum?*).

⁷ Tamže.

⁸ V. Šmilauer, *Dvanáctá stovka onomastických zpráv a poznámek*, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 5, 1964, 240.

Pri odpovedi na otázku, či v slovenčine používať podobu *toponym* alebo *toponymum*, pokladáme za dôležité konštatovanie V. Blanára,⁹ že onomastický výskum síce zasahuje do histórie, geografie i sociológie, ale samotný materiál onomastiky má najužší vzťah k jazykovede. Blanár hovorí ďalej, že niektoré všeobecné onomastické termíny a všetky termíny týkajúce sa slovotvornej a morfématickej stránky pomenovania patria súčasne do lingvistickej terminológie, z čoho uzatvára, že „onomastická terminológia sa má opierať o jestvujúcu jazykovednú terminológiu“. Preto žiada používať pre totožné pojmy rovnaké termíny a pri normovaní onomastických termínov vychádzať zo všeobecných zásad predovšetkým jazykovednej terminológie. Aj na poslednom zasadnutí Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku v Libliciaciach V. Blanár žiadal, aby sa terminologické otázky riešili v úzkej súvislosti s riešením vzťahu onomastiky a lingvistiky.¹⁰

Ak vychádzame z uvedenej požiadavky, aby sa onomastická terminológia opierala o jestvujúcu jazykovednú terminológiu, potom sa nám v prípade termínov pre jednotlivé druhy vlastných mien javí ako prirodzená požiadavka, aby tieto termíny mali podobu typu *toponymum*, nie podobu typu *toponym*, ako to navrhla Miestopisná komisia ČSAV. Teda rovnako ako používame podoby typu *homonymum*, *synonymum* atď., treba používať aj podoby *toponymum*, *antroponymum*, *hydronymum*, *oronymum*, *exonymum* a pod.

S odôvodnením, že by sa podoby typu *toponym* mali používať preto, aby sme sa zbližili so slovanskými jazykmi, ktoré používajú kratšie podoby, nemožno súhlasiť. Vieme, že napr. medzi ruštinou a slovenčinou, resp. češtinou bývajú pri mnohých slovách rozdiely z hľadiska podoby aj gramatického rodu, napr. *systém* — *sistema*, *hypnóza* — *gipnoz*, *báza* — *bazis*, *múzeum* — *muzej*, *agrafa* — *agraf*. Takéto rozdiely existujú, pravdaže, aj medzi slovenčinou a češtinou; porov. napr. *fonéma* — *фонем*, *salám* — *салом*, *torta* — *дорт* a pod.

Všetky takéto a podobné rozdiely patria medzi znaky jednotlivých slovanských jazykov, na čo sa bežne poukazuje pri porovnávaní slovanských jazykov, napr. slovenčiny a ruštiny.¹¹ Tieto rozdiely sa nedajú eliminovať nejakými vzájomnými ústupkami v prospech tých alebo oných tvarov. Aj keby sme prijali podoby typu *toponym*, jednako by sa takto neodstránili všetky rozdiely medzi slovanskými onomastickými termínmi. Sotva kto by tiež nahrádzal napr. v ruštine dlhšiu podobu *sistema* kratšou podobou *systém* zo slovenčiny alebo češtiny. Podoby

typu *toponym* by sa v slovenčine pocítovali ako násilné práve v porovnaní s termínmi *homonymum*, *synonymum*, ktoré sa používajú jedine v tejto podobe. Pre používanie podôb typu *toponymum* hovorí v slovenčine celkom jednoznačne aj bežné používanie takýchto podôb, napr. *Spracoval etymológiu najstarších slovenských hydroným* (Jazykovedný časopis 17, 1966, 86).

Uvedené fakty hovoria presvedčivo v prospech používania podôb typu *toponymum* v slovenčine (aj v češtině). Pokladáme preto za správne, že sa v elaboráte slovenskej onomastickej terminológie, ktorý vypracoval V. Blanár¹² a na zasadnutí dňa 18. 2. 1966 prerokovala Slovenská onomastická komisia,¹³ používajú iba podoby *hydronymum*, *toponymum*, *oronymum*, *choronymum*.¹⁴

Z pozorovania týchto prípadov možno urobiť všeobecnejší záver pre prácu na slovanskej onomastickej terminológii. Zaiste je správne, že sa pracuje na zachytení a ustálení tejto terminológie. Neslobodno však násilne upravovať — bez ohľadu na argumenty — znenie niektorých termínov len preto, aby sa priblížilo k zneniu príslušného termínu v niektorom inom slovanskom jazyku alebo s ním stotožnilo. Takéto zásahy by nevedli k ustáleniu, ale k rozkolísaniu našej onomastickej terminológie.

⁹ V. Blanár, c. m., 279.

¹⁰ Pozri R. Krajčovič, c. m., 80.

¹¹ Pozri A. V. Isačenko, *Grammatičeskij stroj russkogo jazyka v so-postavlenii s slovackim. Morfológija. Časť prvaja*, Bratislava 1954, 71 n.

¹² V. Blanár, *Návrh základnej slovenskej onomastickej terminológie*, Bratislava 1966 (rozm.).

¹³ Pozri M. Majtán, *Zpráva o činnosti Slovenskej onomastickej komisie*, SR 32, 1967, 179—180.

¹⁴ V Slovníku slovenského jazyka I—V, Bratislava 1959—1965 sa takéto termíny neuvádzajú.

ROZLIČNOSTI

Využívajme synonymné spojky a *predsa*, a *jednako*

V každom jazyku jesto aj niekoľko synonymných spojok, teda spojok, ktoré rozlične znejú, ale majú ten istý význam. Rozličné znenie týchto spojok možno potom využiť, a to práve podľa hláskového zloženia okolitých slov v texte. Je to podobný postup ako pri výbere vhodného variantu *zas*, *zasa* podľa znenia okolitých slov: základný variant *zas* používame všade, kde nevzniká neľubozvukne nahromadenie sykaviek; pri možnosti vzniku neľubozvuknej skupiny sykaviek používame variant *zasa* — *zasa sám*, *zasa smrteľný úraz*, *zasa štyria*...

Zo synonym *a predsa*, *a jednako* častejšie sa používa spojka *a predsa*; preto pokladáme túto spojku za základnú; napr.: *Chlapec pracoval, a predsa zaostával*. — *Dávali sme pozor, a predsa vznikol požiar*.

Ak v prísudku druhej vety je zvrtné sloveso (alebo zvrtný tvar), slovko *sa* musí prísť hneď na druhé miesto — za spojku; napr.: *Chlapec pracoval, a predsa sa neudržiaval na čele*. — *Dávali sme pozor, a predsa sa oheň rozšíril*. Tu vznikajú neľubozvukné skupiny hlások *predsa sa*. Tie pravda na kráse prejavu nepridajú. Je to chyba.

Túto chybu môžeme obísť tak, že namiesto spojky *a predsa* použijeme synonymnú (hoci zriedkavejšiu) spojku *a jednako*. Naše príklady budú znieť potom takto: *Chlapec pracoval, a jednako sa neudržiaval na čele*. — *Dávali sme pozor, a jednako sa oheň rozšíril*.

Pri voľbe spojky rozhoduje presnosť významu, ale môže sa uplatniť aj zreteľ na krásu, a to aj výberom najvhodnejšieho člena zo synonymnej dvojice, resp. až zo synonymného radu slov. Pozorný štylista dbá teda nielen na presnosť, lež aj na krásu svojho prejavu.

J. Ružička

Dvanásti sokoli

V bežnej reči neraz môžeme počuť *jedenáč*, *dvanáč*, *trináč*, *štrnáč* atď. Takúto výslovnosť uvedených základných číselníkov od *jedenást* po *devätnást* nepokladáme za spisovnú. Všade tam, kde sa požaduje spisovný prejav, treba vyslovovať *jedenást*, *dvanást*, *trinást*, *štrnást*, *pätnást*, *šestnást*, *sedemnást*, *osemnást*, *devätnást* — teda na konci treba vysloviť spoluhláskovú skupinu *st*, a nie spoluhlásku *c*.

Na správnu výslovnosť treba dbať (a možno povedať, v najvyššej miere) pri prednášaní básní, pri recitovaní. — Nuž prekvapilo nás, keď sme na Oravskom zámku (8. októbra 1967) na závere Trinásteho Hviezdoslavovho Kubína v úryvku z Bottovej Smrti Jánošíkovej počuli recitovať „dvanácti sokoli, dvanácti sokoli, sokolovia bieli...“

So spoluhláskovou skupinou *st* — v zhode s pravopisnou podobou — vyslovujeme aj príslušné radové číselky, teda *jedenásty* (*jedenásta*, *jedenáste*), *dvanásty*, *trinásty*, *štrnásty* atď. — Výslovnosť *jedenáč*, *jedenácti*, *dvanácti*; *jedenácky*, *dvanácky* atď. je nespisovná.

V spisovných prejavoch píšeme: *jedenást*, *jedenásti*; *jedenásty* a vyslovujeme *jedenást*, *jedenásti*; *jedenásti*.

P o z n á m k a: Nehovorte „jednička“ a „štyrka“, lež *jednotka* a *štvorka*.
G. Horák

K významom slova kongresista

Význam slova *kongresista* sa v Slovníku slovenského jazyka (I. diel, Bratislava 1959, 733) vysvetľuje takto: účastník alebo člen kongresu. Pritom slovo *kongres*, od ktorého je slovo *kongresista* odvodené, má podľa tohto slovníka tieto významy: 1. sjazd, zhromaždenie zástupcov rozličných štátov pre riešenie určitých medzinárodných otázok, 2. sjazd, zhromaždenie vedeckých pracovníkov alebo odborníkov s medzinárodným dosahom, 3. (cirk.) sjazd katolíckych veriacich a predstaviteľov cirkvi v niektorom svetovom veľkomeste, 4. Kongres v USA parlament. Rovnako podľa Slovníka spisovného jazyka českého I, Praha 1960, 932 *kongresista* je účastník kongresu (v tomto slovníku pri výklade slova *kongres* je prvý, druhý a tretí význam z SSJ spojený do jedného). Presnejšie je spracovanie v Slovníku cudzích slov od S. Šalinga — M. Šalingovej — O. Petra (2. vyd., Bratislava 1966, 585): 1. účastník kongresu, 2. člen Kongresu (napr. v USA). Tu sa teda výslovne konštatuje, že slovo *kongresista* používame aj na označenie člena parlamentu nazývaného Kongres (napr. v USA).

Podľa nášho pozorovania slovo *kongresista* sa na označenie člena parlamentu Spojených štátov amerických nepoužíva. V našich novinách a v iných tlačových orgánoch sa na pomenovanie člena parlamentu Spojených štátov používa len spojenie slov *člen Kongresu*, resp. *člen amerického Kongresu* (myslí sa v tomto prípade na Kongres USA). S používaním výrazu *kongresista* na označenie člena Kongresu v USA sme sa nestretli.

Možno ešte uviesť, že Příruční slovník naučný II, Praha 1963, 591 uvádza tieto významy slova *kongres*: 1. sjazd, zhromaždenie, spravidla medzinárodného charakteru a významu, 2. parlament niektorých štátov, napr. Kongres USA, 3. politická strana niektorých krajín, napr. Indický národný kongres. V tomto slovníku sa teda uvádza aj význam „politická strana“. Ani na označenie člena Indického národného kongresu, t. j. dnešnej vládnucej politickej strany v Indickej republike, sa podľa nášho pozorovania výraz *kongresista* nepoužíva. (Inak možno oprávnene pochybovať o tom, či ide o nový význam slova *kongres*, keď vieme, že na označenie politických strán sa vo vlastných menách neraz používajú rozličné podstatné mená, napr. *hnutie*, *sväz*, *združenie* a pod.)

Z pozorovania významu slova *kongresista* ako derivátu subst. *kongres* sa ukazuje, že pri derivátoch treba starostlivo zisťovať, či sa skutočne používajú tak, že by sa vzťahovali na všetky významy príslušného základného slova, od ktorého sú odvodené. Podľa nášho pozorovania pri slove *kongresista* to tak nie je. Význam slova *kongresista* treba preto v slovníkoch spracovať tak, aby bolo vidieť, že sa nevzťahuje na pomenovanie Kongres (týka sa len prvých troch významov, ktoré sa uvádzajú pri slove *kongres* v SSJ, resp. len prvého významu v českom normatívnom slovníku).

Poznamenávame tiež, že popri bežnom pomenovaní *člen (amerického) Kongresu* sa u nás používa ešte na označenie príslušníka parlamentu Spojených štátov aj pomenovanie *kongresman*, ktoré sme prevzali z angličtiny. Toto slovo má však príhanlivý charakter, ako sa to správne pripomína pri slove *kongresman* vo všetkých našich slovníkoch.

L. Dvonč

My sa radi „hrajeme“?

Naše deti, čo chodia do jasíel alebo do materskej školy, sa doma každú chvíľu pochvávajú novou pesničkou, ktorú ich naučili sestričky alebo učiteľky. Niekedy sú však rodičia z takej novej pesničky smutní. Nevedno, či si učiteľky texty „poslovenčujú“ z češtiny samy, ale fakt

je, že vo viacerých pesničkách sú nesprávne výrazy. Napríklad v piesni *My sme deti veselé, veselé, my sa radi hrajeme, hrajeme* alebo v ďalšej *Dnes je veľká paráda hrajeme sa na hada* je nesprávny tvar *hrajeme sa* (správne *hráme sa*).

Vo veršiku *U našej mamičky je tak milo, ona nám rozdáva žitia blaho* je výraz *rozdávať žitia blaho* priveľmi knižný, abstraktný, preto nie je súci do riekanky pre deti z jasíel.

V druhej slohe piesne *Pec nám spadla* je bohemizmus *spraviť* vo význame „opraviť“, hoci v prvej slohe je správne *ktože nám ju opraví*. (Porov.: *Zavoláme kominára, on má veľké kladivo, ten nám piecku iste spraví, my mu dáme na pivo*.)

Pre vychovávateľov v zariadeniach predškolskej výchovy je používanie spisovného jazyka záväzná. Učiteľky v týchto zariadeniach majú krásnu a vďačnú úlohu — učiť deti prvé slová, opravovať ich ešte nedokonalú výslovnosť, postupne rozširovať ich slovnú zásobu, pestovať doslova od kolískej lásky k materskej reči. Deti ochotne napodobňujú spôsob reči sestričiek a učiteľiek, opakujú po nich slová, výrazy. Je preto neodpustiteľnou chybou, ak medzi prvými slovami, ktoré si dieťa v jasliach a materských školách osvojí, je veľa nesprávnych výrazov a tvarov. V našej materskej škole napríklad si deti utierajú nos *do kapesníka* (správne *do vreckovky*). Po popoludňajšom spánku *na lehátkach* (správne *na ležadlách*) *svačia* (správ. *olovrantujú*) a potom sa môžu ísť *hintat*, *humpať* alebo *húpať* (správ. *hojdať*) *na hintačky*, *humpačky* alebo *húpačky* (správ. *hojdačky*).

Vychovávateľky v zariadeniach predškolskej výchovy by si mali uvedomiť, že v uvedených prípadoch ide o narušanie lexikálnej normy a že takéto chyby treba napraviť. Ak to neurobia, deťom tieto nesprávne slová utkvajú v pamäti, a keď prídu do školy, rozšíria kapesníkovú, svačinovú, hintačkovú a inú „nákazu“ aj medzi ostatné deti.

I. Stehlíková

Borievkové koláče

Poznáme všelijaké koláče: tvarohové, makové, lekvárové, ale o borievkových koláčoch sme sa dočítali iba v denníku Práca zo dňa 1. septembra tohto roku. Po prečítaní zprávy (bola uverejnená na prvej strane aj s obrázkom podtatranskej obce Ždiar) bolo treba rozmýšľať, o čo vlastne ide. Píše sa v nej, že istá staršia Američanka, pôvodom Slovenka, prejavila záujem o „borievky“ a dala návrh, že keby to bolo v jej moci, piekla by a predávala turistom „ždiarske borievkové koláče“. Redaktor tejto zprávy — pravdepodobne z nevedomosti — nezbadal, že tá slovenská Američanka nemala na mysli *borievky*, ale ču-

čoriedky. Ved' si len predstavte, ako by vám chutili koláče s borievkami (latinský botanický názov tejto rastliny je *Juniperus communis*), z ktorých sa páli výborná borovička, namiesto sladkých čučoriedok (lat. názov *Vaccinium myrtillus*), ktoré v slovenských nárečiach majú síce veľa mien (napr. *jafura*, *hafira*), no všade na Slovensku sa vie, že *borievky* a *čučoriedky* nie je to isté. V týchto príkladoch ide o mechanické prevzatie a prepis českého slova *borůvky*, ktorého spisovný slovenský ekvivalent je *čučoriedky*.

M. Jančuška

Arašidy a búrske oriešky

V jedných našich novinách uverejnili preložený úryvok zo zaujímavej africkej reportáže. Autor, významný publicista, sa v tomto úryvku rozrôzprával o tom, ako sa v afrických krajinách pestuje, spracúva, vyváža a konzumuje istá priemyselná rastlina a jej plody.

Slovníkové heslo Slovníka slovenského jazyka (I. diel, str. 42) sa o tejto rastline zmieňuje takto: *arachida*, -y ž. l. podzemnica olejná; 2. *arachidy*, -chid (hovor. i *arašidy*, -šid) ž. jej plody; *arachidový* príd.: a. olej. Zo skratkového slovníkového hesla sa teda dá vyrozumieť, že táto rastlina sa po slovensky spisovne volá *arachida* alebo *podzemnica olejná*, že obe tieto pomenovania sú rovnocenné a spisovné. Ďalej, že plody tejto rastliny sa volajú *arachidy*, hovorovo i *arašidy*. Keďže tu nie je nijaká poznámka o výslovnosti, odporúča sa ju stotožniť s písanou podobou. Na prvý pohľad je vec celkom jasná, najmä keď si to človek takto rozváži a rozoberie. Lenže čosi v tomto hesle predsa chýba: okrem *arašidy* ľudia hovoria aj *búrske oriešky*. Aj spojenie *búrske oriešky* je teda pomenovanie plodov tejto rastliny, lenže v tomto slovníkovom hesle sa nespomína. Spomína sa len v hesle *Búri* i *Búrovia* (za bodkočiarkou), pri prídavnom mene *búrsky* ako jeho jediné typické spojenie: *búrsky* príd.: b-e *oriešky* arachidy. Pomenovanie *búrske oriešky* sa v tomto hesle Slovníka kladie vedľa spisovného pomenovania. Nie je pri ňom nijaké štylistické označenie ako pri výraze *arašidy*.

Ako si tu mal poradiť redakčný pracovník, ktorý v krátkom čase mal preložiť desaťstránkový článok z cudzieho jazyka? Nemôže byť vševed, preto sa zvyčajne obracia o radu na knihu, od ktorej právom očakáva jednoznačné rozlúštenie svojho problému. Ako sa však má rýchlo zorientovať vo výklade dvoch hesiel, ako má vedieť, že pomenovanie *búrske oriešky* je uvedené len v hesle *Búri*?

Výsledok jeho roboty je potom takýto: *miska arachíd... dokončil*

sejbu podzemnice olejnej... arachidovým polom... arašidonosné pobrežie. Teda nejednotnosť a chaos, a pritom redakčný pracovník sa má na čo vyhovoriť.

Nazdávam sa, že pri spracúvaní tohto hesla bolo treba postupovať inakšie: pomenovanie rastliny, ktorú u nás voláme *podzemnica olejná*, sme s najväčšou pravdepodobnosťou prevzali od Francúzov (v odbornom latinskom pomenovaní *Arachis hypogaea*, ktoré bolo utvorené, keď sa rastlina zaraďovala do botanického systému, musela byť výslovnosť samozrejme prispôbena latinčine; -ch- sa tu teda číta ako -ch-, nie ako -š-), ktorí mu hovoria *arachide* (čítaj *arašid*), takže aj my by sme mohli hovoriť a písať *arašida*. Písmeno -š- namiesto -ch- v našom pomenovaní by nebol ľudový ani hovorový hláskoslovný prvok, skôr svedectvo toho, že vieme patrične prečítať cudziu hlásku. *Arašida* a *podzemnica olejná* by boli rovnocenné spisovné pomenovania. Plod tejto rastliny by sme potom volali *arašidy* (výslovnosť so -š- by aj tu bola náležitá a spisovná, nie hovorová) a *búrske oriešky*; aj to by malo byť uvedené v tomto hesle. Opraviť by sa malo aj slovo *arachida* v hesle *podzemnica*.

O. Schulzová

„Opravdu“ = naozaj

Počul som rozprávať učiteľa slovenského jazyka, ktorý vo svojej prednáške pre rodičov veľa ráz použil časticu *opravdu*. Z častého používania slova *opravdu* bolo možno usúdiť, že táto zdôrazňovacia časť je jeho obľúbeným slovom. Lenže treba povedať a upozorniť všetkých, čo si uvedené slovo obľúbili, že si nevybrali dobre, lebo *opravdu* do slovnej zásoby spisovnej slovenčiny nepatrí. Máme síce slová *pravda*, *pravdaže*, *pravdivý*, *pravdovravný*, ba i *opravdivý*, no časticu príslovkového pôvodu *opravdu* — naozaj nemáme.

Tam, kde sa v českom spisovnom prejave zjaví časť *opravdu*, stojí (mala by stáť) v slovenskom spisovnom prejave časť *naozať*. — Prosíme všetkých, ktorí si časticu *opravdu* obľúbili, aby si túto našu poznámku povšimli. Týka sa to v prvom rade našich učiteľov, lebo to neraz priam bolí, ako niektorí z nich rozprávajú. Človeku je smutno, keď napríklad počuje, ako podaktorí z nich „ovšemujú“. — Jestu tu čo naprávať. A nebojme sa naprávať v prvom rade svoje rečové chyby a zlozvyky a potom chyby a zlozvyky našich najbližších.

G. Horák

„Račanský burčák“

Milovníci zlatého vínneho moku netrpezlivo čakajú na prvý pohár mliečného burčiaka, v ktorom sú vraj všetky vitamíny leta, čo slnko vložilo do strapcov prvého hrozna. O tomto najmladšom víne sme čítali aj v denníku Práca zo dňa 3. septembra tohto roku v rubrike Stalo sa v týždni. V krátkej zpráve pod nadpisom Prečo drahší burčiak? sme sa ďalej stretli s takýmito výrazmi: ...hostia vypijú s burčákom aj kvasinky..., ...zvýšená cena burčáku..., ...pri ochutnávaní račanského burčáku... Ktorý výraz je správny — burčiak, a či burčák? Keby sa redaktorovi tejto zprávy alebo korektorovi nelenilo otvoriť Slovník slovenského jazyka I a pozrieť sa na stranu 145, zistil by, že správny výraz je len *burčiak*. No a príslušné prídavné meno k miestnemu menu Rača má podobu *račiansky*. O tom sa zas ľahko presvedčíme v slovníkovej časti Pravidiel slovenského pravopisu. Len ich neslobodno držať na redakčnom stole bez povšimnutia.

M. Jančuška

ROČNÍK 1 — 1967 — ČÍSLO 10

ZPRÁVY A POSUDKY

Jazykové starosti v NSR

V posledných rokoch sa v západonemeckých jazykovedných časopisoch mnoho diskutuje o stave súčasnej nemčiny, a to najmä vzhľadom na veľký pohyb v jazyku, ktorý nastal pod vplyvom angličtiny po r. 1945. Tento vplyv je taký silný, že mnohí hovoria priamo o akejsi „angloamerickej nadstavbe nemčiny“. S takýmto prehnaným náhľadom je náchylný súhlasiť každý, kto prichádza do západného Nemecka so znalosťou „predvojnovéj“ nemčiny. Zaráža už intonácia, pripomínajúca charakteristický melodický prízvuk angličtiny. Toto je zatiaľ typické predovšetkým pre veľkomestá, a to najmä pre študentov a ostatnú americky orientovanú mládež.

To, že jazyk s takou dlhou tradíciou, veľkou kultúrou a vycibrenosťou dostal sa naraz pod veľký vplyv iného jazyka, môže mať len hlboké spoločenské príčiny. Udalosť po r. 1945 značila zásadný obrat nielen v dejinách Nemecka, ale aj v histórii nemčiny. Úplná porážka značila pre Nemecko nevyhnutnosť začať odznova nielen v hospodárstve, ale aj v duchovnej kultúre. Nemecko sa začalo uberať dvojakým, protichodným smerom. Jeho západná časť dostala sa do politickej, hospodárskej i vojenskej závislosti od USA. Nebola to len jednoduchá politická orientácia na Ameriku. Amerika sa stala vzorom vo všetkom: v hospodárskom systéme rovnako ako v ideológii a v celom spôsobe života. Američania, pravdaže, ochotne plnili úlohu „prevychovávateľov“ povojnového Nemecka. A tak keď sa hovorí o vplyve angličtiny na nemčinu, myslí sa tu predovšetkým na americkú angličtinu.

Odras nových pomerov, integrácie Nemeckej spolkovej republiky do západného sveta, bol v jazyku hneď od začiatku neobyčajne silný. Veľmi rýchle sa prevzali všetky základné pojmy, ktoré sú typické pre povojnovú americkú politiku. Do západného Nemecka sa rýchle dostávali cudzie slová z oblasti techniky, vedy, obchodu, módy, zábavy, filmu, športu, premávky ap. Spôsob infiltrácie angloamerických slov je rozličný. Preberajú sa slová, slovné spojenia bez akejkoľvek adaptácie, často sa takéto výrazy križia s domácimi. Možno uviesť príklady ako *Glamourgirl-Typ*, *Make-up*, *Party*; na cestu s hrboľatým povrchom upozorňuje nápis *Rollsplit*, v novinách sa zasa píše o tom, že na vyriešenie chronicky zapchatého príchodu do mesta vznikne *Fly-Over-Bridge* (podľa anglického *Fly-Over-Bridge*). Nemčina má pre tento pojem

výraz *Strassenüberführung* alebo len jednoducho *Überführung*. Veľmi módny sa stali výrazy s *mini-* a preniesli sa z techniky do všetkých možných oblastí. A tak majú v Nemecku okrem minisukieŕ (*Mini-Rock*) aj *Mini-Golf*, *Mini-Story*, ba niektorí podnikaví obchodníci lákajú svojich zákazníkov „mínicenami“ (*Mini-Preise*).

Angloamerické výrazy dostávajú sa do nemčiny v hojnej miere v zloženiach; tie nemčina prijíma mimoriadne pohotovo. V západonemeckých obchodoch možno dostať neprehľadné množstvo „Sprayov“: *Haarspray*, *Insektenspray*, *Mundspray*, *Autospray* atď. Iné príklady: *Ferienhobby*, *Frucht-Shake*, *Übersetzerteam*, *Round-Table Gespräch*, *All-Round-Talent*, *Do-it-yourself-Bewegung* (hnutie, zásada „sprav si to sám“) ap. Nie zriedkavé sú prípady spájania nemeckých predpôn a prípon s anglickými slovami: *gehandicapte Mannschaft*, *abkillen*, *twisten*, *campen*, *baby-sitten*. Známý je aj opačný prípad: spájanie anglických predpôn a prípon s domácimi slovnými základmi. Podľa módného amerického musicalu utvorili sa nemecké novotvary ako *das Unterhaltical*, *das Erotical*, *das Stripteacal*, *das Krimical* a ďalšie podobné výrazy z oblasti ľahkej múzy. Kuriózne pritom je, že v angličtine nejde o príponu *-cal*, prípadne *-ical*, ale o sufix *-al*, ktorý sa pripína ku kmeňu *music* (*music + al*). Z doslovných prekladov z angličtiny do nemčiny možno uviesť napr. *Familienplanung*, *Beinahe-Unfall*. Takéto doslovné preklady, ako i mnohé obrazné spojenia prenikajú, pravdaže, aj do iných európskych jazykov (*population explosion* — *Bevölkerungsexplosion* — *populačná explózia*, *Dream Factory* — *Traumfabrik*, *summit conference* — *Gipfelkonferenz* ap.).

Záplava anglických slov prúdi do nemčiny predovšetkým tzv. masovými prostriedkami, a to najmä denníkmi, rozličnými ilustrovanými časopismi, rozhlasom, televíziou a filmom. Tieto prostriedky veľmi intenzívne ovplyvňujú všetky vrstvy obyvateľstva, takže preberané cudzie slová sa šíria rýchle a vo veľkom rozsahu. Pritom najmä zahraničná zpravodajská služba je závislá od medzinárodných tlačových agentúr, ktoré podávajú svoje zpravodajstvá v angličtine. Nie malú úlohu pri tom všetkom hrá módnosť. V nemčine majú pre tento jav veľmi priliehavý výraz: *kokakolizácia* (*Cocacolisierung*). *Kokakolizácia* — to je asi toľko, ako keď u nás niekto dáva prednosť výrazu *hobby* pred *koníčkom*, slovu *kojenec* pred *dojčatom* alebo *kotníku* pred *členkom*. Znamená to teda, že po nedomácom výraze nesiahajú z nevyhnutnosti, z vecnej potreby, lež z túžby vyjadriť sa „lepšie“, „nóbl“, nie zvyčajne, z úsilia zdôrazniť svoju príslušnosť k „lepším“ vrstvám ap.

Celkom osobitnú kapitolu v tomto ohľade tvorí jazyk nemeckej reklamy. Tu sa úplne vedome a vo veľkej miere využíva príťažlivosť angličtiny, jej pôsobenie na konzumentov najrozličnejších výrobkov, tlače i umenia. A tak si západonemeckí občania kupujú rádiá značky *Music-Boy*, plavky *Swimming-pool*, pančuchy *Yes-Strümpfe*, odoberajú časopis *Twen* (mimochodom, toto slovo nejestvuje ani v angličtine), počúvajú tanečné orchestre a chodia do kina s exkluzívnymi anglickými názvami atď. Tvorcovia reklamy pri tvorení takýchto názvov vychádzajú zo známeho javu, že sa cudzie viac cení ako vlastné.

Príčinu nezvyčajného prenikania cudzích, najmä angloamerických slov do

nemčiny vidia nemeckí jazykovedci aj v lenivosti, pohodlnosti a neschopnosti myslieť. Vypožičaný spôsob myslenia sa prejavuje najmä pri prekladoch, kde nemožno uplatniť priame pretlmočenie. Nemožno napr. preložiť anglické *theater of war* (bojisko) na *Kriegstheater* (vojnové divadlo). Ostatne takéto pozoruhodné pretlmočenie cudzích fráz, slovných spojení ap. poznáme aj z našej prekladateľskej praxe.

Veľmi obľúbené sú „šlágrové“ slová, t. j. slová, ktoré sa z angličtiny tlačia takmer do všetkých jazykov a stávajú sa celosvetovými. Vyznačujú sa neobyčajnou sémantickou rozpínavosťou, t. j. môžu označovať rozličné veci, a najmä mnohé procesy typické pre súčasnosť. Sú to slová ako *trend*, *automation*, *publicity*, *prosperity*, americký novotvar *escalation* ap.

Nie malú zásluhu (vlastne vinu) na prilive cudzích slov do nemčiny má vedecká literatúra rozličných odvetví, predovšetkým však prírodné vedy, sociológia, kybernetika, ale aj jazykoveda. Dôvody, prečo nemčina prijíma toľko cudzích odborných výrazov, sa hľadajú i v mimoriadnej výstižnosti a stručnosti americkej terminológie, teda v jej jazykovoekonomickej prevahy. Len tak si možno vysvetliť, že sa staré, zaužívané výrazy nahrádzajú novými. Tak napr. slovo „Jet“ vytlačilo *Düsenflugzeug*, slovo „Radar“ *Funkmesspeilung* atď. Jestvuje názor, že angloamerické slová sa najprv uplatňujú vo vede, odkiaľ sa potom cez najrozličnejšie časopisy šíria ako móda.

Treba povedať, že nemčina v západnom Nemecku nie je so svojimi problémami osamotená. Silný vplyv angličtiny pôsobí aj na ostatné jazyky západného sveta, aj keď azda nie v takej miere. (Vo Francúzsku vyšla prednedávnom kniha *Parlez-vous français?*) Do jazykov východnej Európy preniká angličtina pomerne menej, a to predovšetkým prostredníctvom vedeckej literatúry. V poslednom čase aj cez módné šlágre a tlač.

Ovplyvňovanie nemčiny angličtinou týka sa zatiaľ len slovnej zásoby. V syntaxi a v iných rovinách jazyka sa tento vplyv ešte neprejavil. Dopĺňanie slovnej zásoby je zväčša prínosom pre jazyk. Jestvujú však isté hranice, ktorých prekročenie môže značiť pre jazyk mimoriadnu situáciu. Že taká situácia v západnom Nemecku asi vzniká, dosvedčujú aj hlasy, ktoré sa spytujú, či nemožno hovoriť už o západnej a východnej podobe nemeckého jazyka.

Je pravda, že moderný svet, civilizácia prinášajú so sebou tendenciu po zmedzinárodnení terminológie. Od tohto prirodzeného a v podstate kladného vývoja predsa len treba odlišovať snahu po módnosti a výlučnosti, ktorú možno neraz pozorovať aj u nás. Mnohí sa domnievajú, že keď použijú za každú cenu slovo *eskalácia*, *trend*, *slogan*, *marketing* atď., získajú akýsi punc svetovosti. Obyčajne ani nepokladajú za potrebné takéto výrazy vysvetliť. Nezaškodilo by teda ani u nás viac kritickosti pri preberaní cudzích slov, viac úsilia obrátiť pozornosť najprv na poznanie vlastného jazyka.

M. Pisárčiková

K terminológii výroby hliníka

Keby si čitateľ chcel urobiť predstavu o slovenskej terminológii pri výrobe hliníka iba z registra knihy K. Tomku a O. Sabu *Výroba hliníka* (Slovenské vydavateľstvo technickej literatúry, Bratislava 1965), bol by prekvapený takými názvami ako *optický kilometer*, *závitkový dopravník* a *anódové trny*. Nazretím na príslušné stránky knihy však zistí, že ide o názvy *optický pyrometer*, *závitový dopravník* a *anódové trne*.

Ako vidieť, terminológia v uvedenej knihe teda nie je taká zlá, ako ju zachytáva register. Predsa však treba pripomenúť niektoré veci aj o nej.

Nevýhodou podania látky v knihe *Výroba hliníka* je predovšetkým to, že sa znalosť mnohých pojmov a termínov z tejto oblasti u čitateľa už predpokladá, takže sa nikde nevysvetľuje ich význam. Menej informovanému používateľovi knihy tak ostanú nevysvetlené termíny ako *materiálový potok* (18 — a hneď vzniká otázka, či to nemá byť *materiálový prúd*), *spojivová smola* (157), *automatický výkruť* (164), *zdvih trňov* (178).

Nápadné je využívanie slangových názvov. Hovorí sa napr. o *zahusťovačoch typu Dorr*, ale na inom mieste sa už uvádzajú iba *Dorry* (112). Často sa takéto názvy dávajú do úvodzoviek, napr. „hrebeň“ (78), *hydrátové „mlieko“* (75), „*zakášovanie*“ *vaní* (82), „*mŕtvo*“ *pálený bauxit* (101). Zdá sa však, že mnohé z nich by sa mohli normalizovať ako skutočné termíny. Veľa výraznejší slangový ráz majú termíny ako *chvostový difúzor* (50 — azda *koncový*), *pneumotransport* (87 — azda *pneumatická doprava*, *pneumatický dopravník*), *pavúk* (186 — inde *lupač oxidov*), *podoba anódy* (143), *alfe-ianá* (213 — azda *hliníkovo-železná laná*).

O neustálenosti terminológie pri výrobe hliníka svedčí aj kolísanie medzi dvoma podobami. Popri podobe *hmotný údaj* sa používa i správna podoba *hmotový údaj* (56); podoba *usadzujúca elektróda* je zrejme nesprávna, správna je podoba *usadzovacia elektróda* (45). Takisto z dvojice *sódosulfátová zmes* a *sódovo-sulfátová zmes* (91) je správna iba druhá podoba. Bez odborných znalostí ťažko rozhodnúť, či je správna podoba *kryštalooptická* al. *kryštálovo-optická metóda* (134, 175).

Nesprávnu podobu má napr. termín *zubovalcový drvič* (25): Ak ide o drvič, v ktorom sa drví pomocou zubov a valcov, mal by mať podobu *zubovo-valcový drvič*. Ak ide o ozubené valce, bola by správna podoba *drvič s ozubenými valcami*.

Namiesto slovesa *vydrotiť* by sa malo použiť sloveso *vydrobiť* v názve *vydrolená vymurovka* (84). Termín *dotýkač* (192) je nejasný; ide azda o *stýkač*? Nesprávnu podobu má termín *kontakťník* (204). Analogicky s termínmi *žeriavník* by mal mať podobu *kontaktník*. Ale nie je vylúčená ani podoba *kontakťár*, utvorená analogicky ako *tŕniar*, *zberničiar*.

Napokon aspoň jednu stylistickú poznámku. V kapitolke o bezpečnostných predpisoch (193 a nasl.) sa jednotlivé pokyny uvádzajú v bodoch. Pôsobí však veľmi neupraveným dojmom, keď sa pokyny neformulujú jednotne. Napr. v bode 1, 3 sa používa sloveso v 3. osobe (*skontroluje*), v bode 4, 10, 11, 13 sa používa zvrtný tvar (*nesmie sa*, *zakazuje sa*, *čistia sa*, *musí sa*),

v iných bodoch neurčitok (*nedvíhať*, *nepokračovať v práci*, *jazdiť*, *dávať pozor*). Text by bol iste hladší, keby bolo vyjadrovanie jednotné.

J. Horecký

Malá encyklopédia matematiky, Obzor, Bratislava 1967, 692 strán.

V edícii *Malé encyklopedické slovníky*, ktorú iniciatívne pripravuje vydavateľstvo Obzor, vychádza ako prvá publikácia *Malá encyklopédia matematiky*. Je to istým spôsobom príznačné; aj týmto vydavateľským postupom akoby sa podčiarkovala dôležitosť matematiky pre súčasnú spoločnosť, resp. aj jej mimoriadne postavenie v moderných technických a spoločenských vedách. Zacielenie nášho časopisu nedovoľuje hodnotiť odbornú úroveň tejto práce. Všimneme si v nej najmä odbornú matematickú terminológiu, prehľadne zachytenú v registri.

Ukazuje sa, že aj v matematickej terminológii — podobne ako v terminológii iných prírodných vied — sú dosť časté termíny s prívlastňovacím prídavným menom na -ov, -ova, -ovo; utvoreným od vlastného mena. *Malá encyklopédia matematiky* uvádza napr. názvy *Banachova algebra*, *Cantorova množina*, *Russetova aproximácia*, *Laurentove rady*, *Picardove aproximácie*, *Dedekindova axioma*, *Euklidova axioma*, *Riemannova funkcia*, *Hilbertov priestor*, *Poissonov integrál*, *Gaussova krivosť* atď. Popri tomto type používajú sa aj podoby *boolovská algebra*, *liovská grupa*, *lebesguovská merateľnosť*, *cauchyovské podmienky*, *cauchyovská postupnosť*, *hausdorffovský priestor*, *dedekindovský sväz* atď. Z jazykovej stránky síce vyhovujú obidve podoby, ale z názvoslovného hľadiska treba zvážiť používanie obidvoch podôb v tom istom význame (je tu otázka, prečo *Banachova algebra*, ale *boolovská algebra*), keď významový rozdiel je tu celkom zreteľný. Aj niektoré ďalšie prípady nasvedčujú, že termíny tohto typu by sa mali zrevidovať a zjednotiť. Najmä v takej exaktnej disciplíne, ako je matematika, majú sa aj prostriedky prirodzeného jazyka využívať dôsledne. Podoby *hessián* (zaznamenáva sa ako synonymum k heslu *Hesseho determinant*; nevedno, prečo sa vyskytuje aj podoba *Hessián*), *wronskián* používame ako výrazy odborného slangu.

K jazykovým aktívam *Malé encyklopédie matematiky* treba pripísať, že termíny s dvoma prívlastňovacími prídavnými menami utvorenými od vlastných mien uvádzajú sa dôsledne len v správnej podobe: *Moirava—Laplaceova veta*, *Serretove—Frenetove vzorce*, *Lobačevského—Graefého metóda* atď. V niektorých príručkách sú práve pri tomto type termínov časté chyby (porov. *motorogenerátor Ward-Lenard*).

K špecificky matematickým termínom patria názvy *σ -aditívna množinová funkcia*, *σ -subaditívna množinová funkcia*, *g -adické rozvoje*, *k -kombinácia*, *k -množina*, *kombinácie k -tej triedy*, *n -árna operácia*, *nulárna operácia*, *priestor $1^{(2)}$* a i. (Termín *n -árna operácia* sa utvoril napodobnením termínov *trinárna operácia*, *nulárna operácia*.) Ale možno k nim priradiť aj názvy s latinským výrazom: *metóda per partes*, *metóda reguli falsi*. V tejto podobe sa príslušné názvy zrejme používajú aj v iných, nematematických terminológiách.

Niektoré matematické termíny majú z hľadiska nášho spisovného jazyka nápadnú štruktúru. V teórii hier a lineárneho programovania používajú sa napr. termíny *minimax* (domáce synonymum *horná cena hry*), *maximin* (syn. *dolná cena hry*). Utvorené sú mechanickým spojením prvých slabík latinských slov *maximum*, *minimum* a používajú sa ako ohybné slová. Naproti tomu názvy *traktrix* (neodborník ho počuť ako onomatopoeju alebo ako dosť bizarné slovo), *indikatrix* používajú sa ako nesklonné, hoci cudzie slová na *x* sa v spisovnej slovenčine bežne skloňujú.

Vzhľadom na vžitú a opodstatnenú predstavu o matematike ako exaktnej vede sú zaujímavé názvy čiastočne usporiadaná grupa, skoro rovnoramenná konvergencia, čiastočne usporiadaná množina, dobre usporiadaná množina, husto usporiadaná množina, úplne spojitý operátor atď. Kvalifikujúcimi príslovkami *skoro*, *častočne*, *husto* atď., ktoré sú predovšetkým prostriedkami neodborného jazyka, akoby sa oslabovala spomenutá exaktnosť. Zároveň sa však nimi dokumentuje možnosť (a niekedy azda aj potreba) využiť všetky prostriedky spisovného jazyka aj v názvosloví exaktných vied.

Vyhranenú skupinu tvoria názvy utvorené predponami: *nadkužel*, *nadkvadrila*, *nadmnožina*, *nadplocha*, *nadrovina*; *podgraf*, *podgrupa*, *podgrupoid*, *podpriestor*, *podprogram* a i. Názvy *nadkvadrila*, *podgrupoid* ukazujú, že sa v praxi nerešpektuje požiadavka nepoužívať vo funkcií termínov tzv. hybridné slová. Špecifickými vlastnosťami a požiadavkami odboru zdôvodňuje sa utváranie takých termínov, ako sú *priestorčas*, *programujúci program*, *prerovnanie radu*, *podpologrupa*.

V registri, ktorý dáva cenné informácie a je nevyhnutnou súčasťou podobných príručiek, je niekoľko zbytočných technických chýb. Upozorňujeme na ne preto, aby sa v ďalších príručkách tejto sympatickej edície neopakovali. Jednou takouto chybou je nepozorné abecedné zaradenie hesiel. Heslo *kód priamy* bolo treba zaradiť pred heslo *kódovanie*; heslá *rád diferenciálnej rovnice*, *rád dotyku krivky*, *rád grupy* patria za heslo *rád trigonometrický*; heslá *refazec*, *refazec elementov* treba premiestniť za heslo *refaz Markova homogénna* atď. Keď sa abecedný register zostavuje podľa určovaného (hlavného) člena viacslovného názvu, s náležitou presnosťou treba zoskupovať aj prívlastky, pretože ich poradie je záväzné. V registri je niekoľko chýb aj proti tejto zásade. Napr. v hesle *definícia Riemannova určitého integrálu* malo byť poradie *definícia určitého integrálu Riemannova*, lebo na mieste výskytu tohto hesla (str. 157) má tento názov podobu *Riemannova definícia určitého integrálu*. Nesprávne poradie prívlastkov je aj v niektorých ďalších heslách. Keďže sa v registri heslá zaraďujú podľa určovaného člena viacslovných názvov, treba napr. názov *Weierstrassova veta* zaradiť pod heslo *veta*. Pri zostavovaní podobných registrov možno využiť aj niektoré úsporné riešenia (napr. *tíldy* namiesto *slov*). Názvoslovný register Malej encyklopédie matematiky ponúka na ich využitie dosť príležitostí.

Okrem uvedených nedopatrení vkĺzlo do registra aj niekoľko pravopisných a jazykových chýb: *integrátor* nam. *integrátor*, *supremum* nam. *suprémum* (bez kvantít, teda chýbne je toto slovo vytlačené aj v texte na str. 42, 128, 508); chýbne sa zaznamenáva priezvisko *Kantarovič* nam. *Kantorovič*; *Bernoulliho metóda* — správ. *Bernoulliho metóda* (na inom mieste sa však správne uvádza *Bernoulliho diferenciálna rovnica*); na svojom mieste nie je

ani predložka *o* v hesle *princíp o zapojovaní a vypojovaní* (azda *princíp zapájania a vypájania*). Staronový spor o podobu adjektíva k substantívu *algebra* nevyriešil sa ani v tejto publikácii v prospech slovotvorne pravidelnej podoby *algebraický* (porov. názvy *axiómy algebraickej štruktúry*, *algebraický doplnok*, *algebraická geometria*).

Malú encyklopédiu matematiky vhodne dopĺňa diferenčný česko-slovenský a slovensko-český slovníček. Zdá sa však, že na vyše 60 AH textu sú necelé tri desiatky rozdielných českých a slovenských názvov trochu málo. V ďalších publikáciách tejto edície by sa malo takýmto slovníčkom poskytnúť viac priestoru. Preukáže sa tým cenná služba úsilu za zvýšenie jazykovej kultúry.

I. Masár

V prekladaní nič nového?

Nemecký spisovateľ Erich Maria Remarque je v posledných rokoch u nás veľmi obľúbený, hojne prekladaný a s veľkým záujmom čítaný autor. Pôsobivo reprodukuje najmä svoje zážitky z prvej svetovej vojny, na ktorej sa aktívne zúčastnil a ktorá v ňom zanechala také hlboké stopy, že sa k nej neustále vracia.

Autobiografická je aj jeho knižka nazvaná *Na západe nič nového*. Je to rozprávanie o tom, ako sa nedobrovoľní dobrovoľníci-gymnazisti dostanú rovno zo školských lavíc do prvej frontovej línie. Nie čudo, že knižku takéhoto obsahu vydáva Smena, vydavateľstvo Svazu mládeže. Je dobré a správne, ak sa naša mládež dozvie z dobrej literatúry o tom, čo je vojna. Správne je aj to, že hrdinami takéhoto vojnového príbehu sú mladí ľudia v takom veku, v akom sú — alebo aspoň sa predpokladá, že sú — čitatelia. V tomto smere vykonalo vydavateľstvo Smena výchovný čin.

Lenže kniha nie je ucelené umelecké dielo, ak sa autor alebo prekladateľ sústredil len na jej obsah a ostatné jej zložky zanedbáva. Vydavatelia tejto knihy pravdepodobne tiež zabudli, že dôležitý je aj jazyk prekladu. A ten je v tomto prípade veľmi zlý. Nie je našou vecou skúmať, či preto, lebo prekladateľ nevie po slovensky, či preto, že sa kľčovito pridržiaval českej predlohy (množstvo lexikálnych a gramatických bohemizmov je bezpečným dôkazom, že sa pozerá viac do českého textu — prekladu ako do nemeckého originálu), a či preto, že niekto, kto nie je jazykovo pripravený, miešal sa do prekladateľského remesla.

Ale hovorme konkrétne: v knihe niet strany, na ktorej by neboli chyby. Chyby lexikálne, tvaroslovné, štylistické i korektorské.

Chyby lexikálne: namiesto slovenských slov vsúva prekladateľ do textu slová cudzieho pôvodu. Používa napríklad nesprávne slovo *žízala* (9) m. *dážďovka*, *dopis* (18) m. *list*, *rov* (45) m. *hrob*, *dušnosť* (83) m. *záduch*, *splav* (96) m. *hať*, *placka* (98) m. *baba*, *spráskaný* (115) m. *zbitý*, *vozkovia* (141) m. *pohoniči*, *kľud* (169) m. *pokoj*. Mnohé slová,

o ktorých hovoríme, že sú v tomto kontexte nesprávne, Slovník slovenského jazyka charakterizuje ako knižné alebo nárečové. Dakto by mohol preto namietat, že sú teda spisovné a primerané. Lenže v tejto knihe z vojenského a vojnového prostredia autor používa výrazy hovorové a expresívne, takže knižnosť alebo nárečovosť prekladaných ekvivalentov je nenáležitá.

Veľkú skupinu tvoria české slangové a hovorové i expresívne slová, ktoré prekladateľ jednoducho hláskoslovne upravil a tak „poslovenčil“, ale niekedy neurobil ani to: *tutová karta* (13), *oblbuje* (15), *ras* (21), *randál* (53), *finta* (84), *cesták* (94), *štigro* (111).

Gramatické chyby: prekladateľ veľmi často vynecháva zvrtné zámeno *sa* (čo je v češtine náležité, no v slovenčine je to hrubá chyba): *ako skončí vojna* (35) m. *ako sa skončí vojna*, *kde začína front* (40) m. *kde sa začína front*, *hmla končí* (40) m. *hmla sa končí*, *kde končí temeno lesa* (96) m. *kde sa končí temeno lesa*, *pozerám z okna* (106) m. *pozerám sa z okna*.

Na mnohých miestach vidieť neistotu prekladateľa i pri umiestovaní zámen *sa* a *si*. Dakedy mu zvrtné zámeno vypadne aj tam, kde by malo byť a naopak, stretneme sa so spojeniami, v ktorých je zvrtné zámeno nadbytočné: *šiel si sťažovať* (22) m. *šiel sa sťažovať*; *vezmi iba najjednoduchšiu vec* (35) m. *vezmi si iba najjednoduchšiu vec*; *príbeh s pomočovaním sa zapôsobí* (59) m. *príbeh s pomočením zapôsobí*, *mohli by sme si aj skúsiť vyfasovať* (89) m. *mohli by sme aj skúsiť vyfasovať*.

Ukazovacie zámeno *taký* prekladateľ takmer zakaždým nahrádza zámennou príslovkou *tak*. (I táto chyba poukazuje na jeho závislosť od českého prekladu a od češtiny, kde je uplatňovanie zámennej príslovky *tak* v podobných spojeniach náležité): *nebolo všetko tak zlé* (9) m. *nebolo všetko také zlé*, *je tak vzrušený* (34) m. *je taký vzrušený*, *sme si tak blízki* (62) m. *sme si takí blízki*.

Pri skloňovaní zdobených podstatných mien v množstvom čísle má ostať vo všetkých pádoch singulárny tvar nezmenený a k nemu sa majú pripínať plurálové pádové koncovky. Správny tvar je teda *obláčiky*, nie *obláčky* (13), *nováčikov*, a nie *nováčkov* (23 n.).

V preklade sú aj tlačové chyby. Nesprávne sú umiestované najmä dižne: *mlčky* (68) m. *mlčky*, *srdce buší* (118) m. *srdce búši*.

Na záver hádam len toľko, že textom určeným mládeži treba venovať mimoriadnu pozornosť, a preto je osožné vyberať prekladateľov len podľa ich schopností.

O. Schulzová

SPYTOVALI STE SA

Mať zásluhy — mať vinu. — Zo Zvolena sme dostali upozornenie, aby sme si povšimli nesprávne používanie spojenia *mať zásluhu na dačom* namiesto *mať vinu na dačom* a ako príklad nám uviedli túto vetu z novín: „Veľká časť výroby už zastarala, na čom majú zásluhy istotne aj naše metódy riadenia, aj nie dosť účinná materiálna zainteresovanosť.“

Ide o zaujímavú štylistickú chybu — o nevhodné upotrebenie výrazu *mať zásluhu na dačom* tam, kde podľa obsahu vety nejde o zásluhy, lež o priestupok, previnenie, zavinenie, vinu a spôsobenú spoločenskú škodu. Ak voľakto spôsobil (zavinil) škodu tým, že zanedbal svoju povinnosť, treba to rovno povedať (napísať) a neplešť zásluhy s vinou. Veď na dva druhy protichodných ocenení účasti voľakoho na dačom máme dva protichodné jazykové prostriedky: 1. *mať zásluhu (zásluhy) na čom*, 2. *mať vinu na čom*. — Každý, kto pozorne váži jazykové prostriedky, či sú vyhovujúce, súce na vyjadrenie príslušnej myšlienky, príde ľahko na to, že v ukážkovej vete z novín bolo treba použiť výraz *mať vinu na čom*, takto: *Veľká časť výroby už zastarala, na čom majú vinu istotne aj naše metódy riadenia, aj nie dosť účinná materiálna zainteresovanosť*.

Niektorí by mohli začať vykrúcať a nadhodiť, že pri ironii (vo výsmešnej reči) používame výrazy protikladného významu; vtedy namiesto *mať vinu* použijeme opak — *mať zásluhu*. To je pravda. No v danom prípade a v podobných prípadoch, aké nám tu zastupuje príklad z dennej tlače, o ironické vyjadrenie nejde. Pri priamom (citovo nepríznakovom) konštatovaní, aké je v citovanom príklade, výraz protikladného významu zaznie rušivo; nevhodne použitý jazykový prostriedok zaškripe. V takýchto prípadoch hovoríme o štylistickej disonancii.

A tak vo vážnom prejave, keď budeme chcieť konštatovať, že sa voľakto o dačo pričínil, zaslúžil — povieme a napíšeme, že *má zásluhu (zásluhy) na tom*, naproti tomu, keď bude mať byť reč o tom, že dakto voľáč zanedbal, pokazil (že neurobil, čo mal) a spôsobil tým škodu, povedzme, že *má vinu na tom (v tom)*.

G. Horák

„Slovenská plzeň“. — Z národného podniku Východoslovenské pivovary a sódozářárne v Košiciach nám napísali, že začínajú vyrábať nový druh špe-

ciálneho viacstupňového piva. Chcu mu dať názov *slovenská plzeň* a žiadajú nás, aby sme sa k tomu vyjadrili.

S pomenovaním piva *slovenská plzeň* nemožno súhlasiť. Treba si tu totiž uvedomiť, že názov *plzeň* je i v češtine iba slangový výraz miesto dvoj-slovného pomenovania *plzenské pivo*. V neutrálnom spisovnom prejave — a takým je i nápis na nálepke — nemožno použiť slangový výraz. Okrem toho sa nazdávame, že použitie názvu *slovenská plzeň* by neobstálo ani z právnej stránky.

Kvalitu piva vyrábaného na Slovensku treba dokázať inak, a nie tým, že sa na fľašku prilepí nálepka so slovom *plzeň*. Prečo stavať na tradícii iných? Veď by úplne stačilo, aby sa tomuto novému druhu piva dal názov *košické pivo*. Výrobcovia piva v Topoľčanoch dali svojmu výrobku názov *topoľčianske pivo* a i bez použitia cudzieho pomenovania dokázali, že sa kvalitou vyrovnajú našim najlepším pivám.

Nakoniec zdôrazňujeme, že použitie názvu *slovenská plzeň* by bolo proti zákonitostiam slovenského spisovného jazyka.

Š. Michalus

Nemluvniatko — „nevraivniatko“ — novorodeniatko. — P. I. zo Slovenskej Ľupče: „Pri občianskom obrade uvítania detí v istom meste počul som matrikárku hovoriť *nevraivniatko* namiesto *nemluvniatko*. Počínala si matrikárka správne?“

Používanie slova *nevraivniatko* v prejave matrikárky muselo iste pôsobiť rušivo. Nečudujeme sa preto, že pisateľ vyslovil pochybnosť, či nahradenie slova *nemluvniatko* slovom *nevraivniatko* obstoí, či je toto slovo správne.

Pravda, nemôžeme posúdiť, či matrikárka používala slovo *nevraivniatko* z vlastného popudu. Faktom však je, že toto slovo slovná zásoba spisovnej slovenčiny nepozná, že ho ktosi utvoril „ad hoc“, možno z celkom nevinných pohnútok nahradíť slovo s neslovenským základom *mluv-* slovom s domácim základom *vraiv-*, teda namiesto *nemluvniatko* — *nevraivniatko*. Pisateľ správne poznamenáva, že možnosť takéhoto „poslovenčenia“ slova *nemluvniatko* by bolo i viacej, pretože za české sloveso *mluvíť* máme v slovenčine popri slovese *vraivieť* ešte slovesá *hovoríť* aj *rozprávať*. Čo by však pomohlo takéto experimentovanie. Nech by sme vzali za základ novoutvoreného slova hociktoré sloveso, výsledok by bol rovnaký: vzniklo by slovo, ktoré by sa nemohlo stať organickou súčasťou slovenskej slovnej zásoby, lebo by sa priečilo kritériu ústrojnosti. A nazdávame sa, že to dostatočne vysvetľuje aj okolnosť, prečo sa slovo *nemluvňa* a jeho zdobená podoba *nemluvniatko* (podobne ako napr. slovo *neďeľa* a niektoré iné) v slovenčine dosiaľ udržalo.

Slová *nemluvňa*, *nemluvniatko* nie sú však jedinými názvami pre dieťa v prvých mesiacoch po narodení. Popri *nemluvňa* existuje v slovenčine ešte staré slovo *dojča* (*dojčiatko*), teda podobne tvorené, iba s trochu odlišnou motiváciou (reč — potrava) alebo i novšie slovo *novorodenec* (zriedkavejšie *novorodeňa*) a zdobenina *novorodeniatko*. Pravda, kým slovo *dojča* a prídavné meno *dojčenský* poznáme skôr zo zdravotníctva (*starostlivosť o dojčence*, *dojčenský ústav*, *dojčenská úmrtnosť*), v administratívno-právnej ob-

lasti, teda aj v matrike je bežnejší i vhodnejší názov *novorodenec*, ku ktorému jestvuje i citovo zafarbený pendant *novorodeniatko*.

Ak sa už teda spomínaná matrikárka chcela vyhnúť slovám *nemluvňa*, *nemluvniatko*, mohla sa vo svojom prejave prihovárať novorodeniatkam.

V. Slivková

Zdravotnícka výchova — zdravotná výchova. — Pracovníčky OÚNZ v Čadci: „Chceme skončiť s dohadmi, či je správny výraz *zdravotnícka výchova* alebo *zdravotná výchova*. Chaos vznikol tak, že nadriadené orgány začali namiesto slova *zdravotnícky* používať prídavné meno *zdravotný*. Čo je vlastne správne?“

Správne sú — z jazykového hľadiska — obidva výrazy: *zdravotnícka výchova* i *zdravotná výchova*, pravda, každý na svojom mieste. Z tohto zistenia sa ukazuje, že pri odpovedi na danú otázku sa nemôžeme pohybovať len na rovne správne — nesprávne. Dohady odstránime, keď sa bližšie pozrieme na významy prídavných mien *zdravotný* a *zdravotnícky*.

V SSJ V, str. 583 sa význam slova *zdravotnícky* (zaradené je pod heslom *zdravotníctvo*) opisuje takto: „súvisiaci so zdravotníctvom, týkajúci sa zdravotníctva“. Dodajme k tomu ešte, že aj od podstatného mena *zdravotník* s významom „pracovník v zdravotníctve“ má príslušné prídavné meno podobu *zdravotnícky*.

Viac významov má slovo *zdravotný*. Zo slovných spojení *zdravotný stav*, *zdravotné následky*, *zdravotné predpisy*, *zdravotné návyky*, *zdravotné poruchy* dá sa vydeliť význam „týkajúci sa zdravia, súvisiaci so zdravím“. Význam „osočný, slúžiaci zdraviu“ je zrejmý z výrazov *zdravotný čaj*, *zdravotná obuv*, *zdravotná prechádzka*, *zdravotná dovolenka*. A napokon v spojeniach *zdravotná prehliadka*, *zdravotné zariadenia*, *zdravotná starostlivosť* používa sa slovo *zdravotný* vo význame „zriadený, uskutočnený, existujúci pre udržiavanie, upevňovanie zdravia“.

Zopakujme si znova, že jazykovo správne sú obidva uvedené výrazy. Podľa opisu významu prídavných mien *zdravotný* a *zdravotnícky*, ktorý sme tu uviedli, nebude vari ťažké dať každé z uvedených dvoch prídavných mien na pravé miesto.

I. Masár

Obdĺžnikový tvar. — V. S. z Bratislavy: „V novinách *Smena* som našla výraz *obdĺžnicový tvar*. Pochybujem o jeho správnosti.“

Vaše pochybnosti sú namieste. Spojenie *obdĺžnicový tvar* — správne *obdĺžnikový tvar* — má až dve chyby krásy. Prvú v tom, že v slovenčine nemáme slová *obdĺžnik*, *obdĺžnikový*. Istý čas sa síce v slovenčine používali (najmä v terminológii), boli to však slovenčine iba „prispôsobené“ české slová (po česky *obdélník*, *obdélnikový*). Nahradili sa vyhovujúcejšími výrazmi *obdĺžnik*, *obdĺžnikový*. V Slovníku slovenského jazyka II. sa slová *obdĺžnik*, *obdĺžnikový* hodnotia ako zastarané (skratkou *zastar.*), ale to neodráža ich skutočný vzťah k slovenskej slovnej zásobe. Táto skratka totiž znamená, že by sa v niektorých prípadoch mohli využiť a použiť ako spisovné. Lenže ony jednoducho zo slovenskej slovnej zásoby vypadli ako ne-

vyhovujúce a pre všetkých a vo všetkých štýloch jazyka sa stali záväzným len slová *obdĺžnik*, *obdĺžnikový*.

Druhou chybou slova *obdĺžnikový* je jeho slovo tvorná stránka. Je odvodené príponou *-ový* od vykonštruovaného, nejestvujúceho slova *obdĺžnica* (takéto slovo nejestvuje ani v češtine). Takéto umelé „obohacovanie“ jazyka neznamena užitočnosť, ale iba nejasnosť a obsahovú prázdnotu slov. Namiesto výrazov *obdĺžnikový* alebo *obdĺžnikovitý tvar* možno použiť, najmä v neaterminologickom texte, synonymný výraz *podlhovastý tvar*.

E. Smiešková

Demolácia i demolícia. — Doprastav, stavebná správa 02, Bratislava: „Od nedávna sa v našej korešpondencii zjavuje vo význame „búranie, zbúranie“ slovo *demolícia*. Nie je to české slovo? Doteraz sme celkom vystačili so slovom *demolácia*.“

Slovník slovenského jazyka zaznamenáva len podobu *demolácia*, ktorá je bežnejšia. (Pozri SSJ I, str. 247.) Ale v Slovníku cudzích slov (Bratislava 1965, str. 228) už nachádzame podoby *demolácia* i *demolícia*. Zriedkavejšia podoba *demolícia* má síce oporu v latinskom slove *demolitio*, ale jej používanie v súčasnej slovenčine by sa azda mohlo vysvetľovať ako vplyv českej podoby *demolice*. (Prítom ani v češtine nie je *demolice* domáce slovo.)

Za chybnú teda nepokladáme ani podobu *demolácia*, ani *demolícia*, ale vzhľadom na ustálenosť a väčšiu frekvenciu odporúčame uprednostňovať podobu *demolácia*.

I. Mašár

Perlustrácia, perlustrovať. — Čitateľ J. B. z Bratislavy sa spytuje na význam slova *perlustrácia* a zaujíma ho aj okruh používania tohto slova.

Podstatné meno *perlustrácia* je latinského pôvodu a značí úradnú prehliadku, kontrolu; napr. *perlustrácia podozrivých osôb*, *perlustrácia dokladov*. Popri podstatnom mene *perlustrácia* jestvuje i sloveso *perlustrovať* s významom „kontrolovať, robiť perlustráciu“; napr. *perlustrovať cestujúcich vo vlaku*.

Do bežnej slovnej zásoby tieto slová ešte neprenikli. Neuvádza ich napríklad ani Slovník slovenského jazyka, no zachytáva ich Slovník cudzích slov. Okruh používania podstatného mena *perlustrácia* a slovesa *perlustrovať* je veľmi úzky. Tieto slová sa používajú iba v úradnom styku medzi odborníkmi, napr. v reči právnikov a kriminalistov, a nedá sa predpokladať, že by sa dakedy dostali do bežnej slovnej zásoby.

Š. Michalus

Upozornenie

Upozorňujeme našich čitateľov, že súčasťou tohto čísla je index k 1. ročníku. Z technických príčin vyjde ako samostatná príloha 1. čísla nasledujúceho ročníka.

Redakcia

OBSAH

Bartoš J., Slovenčina v televíznom kurze angličtiny	234
Dvonč L., O jazyku v Slobode	152
Findra J., K problému umeleckého prednesu	296
O jednom prípade porušovania normy v novinách	199
Habovštiaková K., Bernolákov jazykovedný odkaz dnešku	321
Dôležitosť jazykovej pripravenosti autorov	234
Horák G., Všetci máme a môžeme	65
Horecký J., Jazyková kultúra a teória komunikácie	225
Nevhodné preberanie terminológie	129
O zásadách pri tvorení názvoslovia	129
Poznámky k vinohradníckej terminológii	109
Sloveso <i>jazdiť</i> a jeho odvodeniny	333
Ivanová-Šalingová M., Pozor na dvojnásobné preklady	338
Kačala J., O jazykovej stránke denníka <i>Smena</i>	77
Lepidoptera — Motýle	158
Masár I., Poznámky k názvom motýlov	155
Matejčík J., Jazyková výchova v rodine	97
Oravec J., Reč slovenského vydania Rudého práva	12
Vyjadrovanie rozsahu, veľkosti, rozmerov	202
Palkovič K., České slová <i>řidit, řidič, řada</i> ap. a ich slovenské ekvivalenty	141
Na okraj prekladania z češtiny do slovenčiny	73
Názvy častí tela v češtine a slovenčine	257
Peciar Š., „Nesúmeriteľný“ — nesúmerateľný — neporovnateľný	106
Prí významnom jubileu	289
Ružička J., Milá knižka o muzike	269
Na cestu o kultúre reči	3
Tézy o slovenčine	33
Uhlár V., Viazaná výslovnosť a znelostná spodoba	146
Urbančok M., Čítame Slovník slovenského jazyka	8, 43,
69, 102, 134, 195, 230, 265, 291, 326	

Hlasy kultúrnych pracovníkov

Felix J., Slovo o našom slove	193
Ferenčík J., Kultúra slova a kultúra ducha	262
Ferianc O., Niekoľko slov o odbornom štýle slovenčiny	100
Jančová M.	325
Jesenská Z.	68
Lajda J.	133
Rúfus M., Chvála jazyka	41
Ruskí spisovatelia o jazyku	290
Smrek J.	228
Záborský V.	7

Diskusia

Dvonč L., Bohemians, Beatles, Times	206
Dyja, či Dyja	274
Džezový jazzový slovník	238
K písaniu skratiek akademických titulov a vedeckých hodností	164
K podobe onomastických termínov typu <i>toponymum</i>	342

Taškent — Taškentan, Taškentčan?	46
Z najnovšej diskusie o slovenskej botanickej a zoolologickej nomen- klatúre	81
Findo B., Dáviť, a či vracat?	341
Horák G., Za vhodným výrazom	84
Kučerová E., K prekladu prívlastňovacích zámen	16
Lerchová H., O istej kritike istého prekladu	277
Mihál J., O istom preklade	111
Peciar Š., Kvantita prídavných mien vzoru pávi	300
Pejko J., Nápis v autobusoch a vo vlakoch	162

Rozličnosti

Agneša, 2. p. Agneše — Agneši? (K. Palkovič)	246
— akuz. pl. akvária, nie 'akvária'. (L. Dvonč)	54
— Alpský — alpský. (F. Buřa)	167
— Arašidy a búrske oriešky. (O. Schulzová)	350
— Borievkové koláče. (M. Jančuška)	348
— Brázdiaci stroj — rezačí stroj / rezačka. (J. Horecký)	304
— Býk — akuz. pl. býkov? (L. Dvonč)	51
— Čo by sa naše deti mohli „naučiť“ zo Žiackej knižky (O. Schulzová)	210
— Čo so slovami „kašna“ — „kašňa“. (E. Smiešková)	215
— Ďalší alebo „ďalší“? (I. Masár)	85
— Darca krvi. (I. Masár)	—
— Dáviť — vracat — zvracať. (J. Horecký)	214
— Dievča — „dievčatin“, dievčina — dievčinin. (E. Smiešková)	281
— Dĺžka v menách Ján a Jano. (J. Kačala)	88
— Dvanásti sokoli. (G. Horák)	347
— Dvoje náramkových hodínok. (J. Jacko)	117
— Expozícia — expo — ex. (O. Schulzová)	309
— Gól vsietený hlavičkou. (J. Findra)	243
— Hlásič Verejnej bezpečnosti. (J. Jacko)	242
— Jazyková úroveň jedného záručného listu. (L. Dvonč)	171
— K novotvarom „Nitrčan“ a „Oravčan“. (J. Jacko)	173
— K písaniu čiarok. (L. Dvonč)	168
— K významom slova kongresista. (L. Dvonč)	347
— K zdobeninám na -ko a -ce v SSJ. (L. Dvonč)	86
— Kľače — 2. pád Kľačí. (J. Kačala)	88
— Kozmodróm, nie „kozmodrom“. (L. Dvonč)	307
— Ležadlové vozne, nie „lehátkové“ vozne. (J. Dubníček)	245
— Líška — líšok, líšta — líštat. (J. Jacko)	306
— Mávadlo — mávačka. (J. Dubníček)	247
— Motel, hotel, rotel. (E. Tvrdoň)	53
— Možno sa dostať s dakým do križku? (M. Ivanová-Salíngová)	244
— My sa radi „hrajeme“? (I. Stehlíková)	348
— Nedo- statočný — nedostačujúci. (J. Ružička)	243
— Nezneužívajme zápor! (Š. Peciar)	308
— Nos, Noema — a nie Noe, Noeho. (J. Ružička)	53
— O názvoch filmov. (Š. Michalus)	18
— O skloňovaní názvu Rio de Janeiro. (L. Dvonč)	115
— O slove skanzen. (Š. Michalus)	304
— O významoch slova džad. (Š. Lipták)	169
— „Opravdu“ — naozaj. (G. Horák)	351
— „Osemtorčatá“ — osmorčatá. (J. Dvonč)	310
— Pamiatkové predmety. (K. Palkovič)	212
— Po- znáte slovo zabúdadlo? (J. Ružička)	245
— Pozor pri výbere predpony! (E. Sekaninová)	113
— „Prekladanie“ televízorov. (J. Dopjera)	170
— Pružina — vzpružina. (J. Horecký)	115
— „Račanský burčák“. (M. Jančuška)	352
— Sám samý. (J. Jacko)	213
— Tiahla nálož — radová nálož. (J. Horecký)	115
— Turniket. (R. Kuchar)	246
— Vyslovujete vľazane? (V. Betáková)	20
— Vy- užívajte synonymné spojky a predsa, a jednako. (J. Ružička)	346
— Využí- vate jazykovú poradňu? (V. Betáková)	49
— Zhutňovanie — ubfjanie — utľkanie — striasanie. (J. Horecký)	213
— Znova o jazyku Zemplinských no- vín. (J. Jacko).	279

Zprávy a posudky

Appl Z. — Luknár E., Domáca dielňa. J. Horecký	181
Bafon K. Eugen, Ryby Slovenska. J. Horecký	284

Bartošek K., Dejepis pre 9. ročník ZDŠ. J. Oravec	178
Cena SAV za jazykovú poradňu. I. Masár	248
Dado M., Slovník politickej ekonómie. I. Masár	182
Francúzsko-slovenský a slovensko-francúzsky technický slovník. I. Rípk	219
Jazyková poradňa IV. J. Bosák	27
Jazykové starosti v NSR. M. Pisárčiková	353
Joza J. — Butvin J. — Červinka F., Dejepis pre 8. ročník ZDŠ. Š. Mi- chalus	216
K terminológii výroby hliníka. J. Horecký	356
Kultúra slova v právnických textoch. Š. Sabol	314
Malá encyklopédia matematiky. I. Masár	357
Morfológia slovenského jazyka. J. Horecký	89
Najnovšie vydania Pravidiel slovenského pravopisu. J. Ružička	283
Nemecko-slovenský a slovensko-nemecký technický slovník. Š. Mi- chalus	91
Neuman P. — Pravdová M. a kol., Dejepis pre 6. ročník základnej deväť- ročnej školy. E. Smiešková	56
Nový bojovník za kultúru jazyka. J. Horecký	312
O činnosti terminologických komisií. J. Horecký	174
O jazyku v obchodnej korešpondencii. J. Mlacek	121
O jednej „škole slabšej slovenčiny“. L. Dvonč	250
O cestovnom poriadku na rok 1967-68. J. Ružička	313
Po dvanásty raz v Dolnom Kubíne. J. Bosák	25
Prodšhl G., Vražda v Hollywoode. J. Horecký	285
Ríha B., Vlastiveda pre 5. ročník ZDŠ. G. Horák	175
Seminár o jazyku novín. J. Horecký	26
Slováci a ich národný vývin. V. Slivková	22
Sosik A. — Vrabec V., Dejepis pre 7. ročník základnej deväťročnej školy. Š. Michalus	119
V prekladaní nič nového? O. Schulzová	359
Vojenský terminologický slovník. I. Rípk	248
Z prieskumu vyučovania slovenského jazyka a úrovne jazykovej kultúry na školách. M. Pisárčiková	55
Zauner A., Praktická príručka slovenského pravopisu. J. Bosák	59

Spytovali ste sa

Anténový zosilňovač. (I. Masár)	64
Autotopánky, automokasíny, autona- háňacka. (Š. Lipták)	128
— Bät sa dačoho. (G. Horák)	61
— „Budeme za- tvorení“? (J. Kačala)	94
— Čakáte rodinku? (E. Smiešková)	29
— Čiaška nie je kalich. (J. Matejčík)	256
— Dáždnik — „parazol“ — „ambrela“. (Š. Micha- lus)	254
— Demolácia i demolícia. (I. Masár)	364
— Divertikulum, premen- struum, chorioplacentárny. (I. Masár)	95
— Domáci termín nestačí? (I. Ma- sár)	184
— Dvakrát menej. (V. Slivková)	192
— Dve pívá, nie „dva pívá“. (G. Horák)	222
— Hostinac Pri moste, kaviareň U Michala. (J. Oravec)	222
— Hrnčiarstvo, nie „hrnčina“. (I. Masár)	255
— Imatrikulácia. (I. Masár)	127
— Jar — „jaro“. (J. Jacko)	254
— Jarka, dojka, „jahnica“ a bahnica. (M. Pisárči- ková)	62
— Jednat sa. (J. Prokop)	320
— „Ješitný“ — márnomyseľný. (G. Ho- rák)	224
— Masáž pod vodou a streky, nie „podvodná (podvodová)“ masáž a „striky“. (I. Masár)	94
— Mať zásluhy — mať vinu. (G. Horák)	381
— Maza- nie — mastenie — mazivo. (I. Masár)	317
— Menej presvedčivý. (E. Smieško- vá)	316
— Mozog 2. p. mozgu. (I. Masár)	320
— Možno zamieňať slová mŕč-	

nik, koláč, zákusok? (M. Ivanová-Šalíngová) 253 — Môžeme, môžete — nie, môžeme, môžete. (G. Horák) 190 — Na dŕvažok. (G. Horák) 32 — Na slinku. ale v chládku. (G. Horák) 288 — Načahovať krky? (G. Horák) 187 — Námesník alebo zástupca, nie, námestok. (I. Masár) 319 — Nemluvniatko — 'nevravniatko' — novorodeniatko. (V. Slivková) 362 — Nevie po nemecky. (G. Horák) 61 — Nie, čtec', ale čítač. (E. Smiešková) 63 — Nocľaháreň alebo 'nocľahňa'? (Š. Michalus) 187 — Nové mesto, či Nové Mesto? (L. Dvonč) 188 — O slovese zahájiť. (J. Prokop) 318 — Obdĺžnikový tvar. (E. Smiešková) 363 — Obnoviť a vynoviť. (J. Oravec) — 224 — Oboznámiť dakoho s voľacím. (G. Horák) 189 — Obsah — objem. (J. Horecký) 185 — Odmastiť — odmasť. (J. Horecký) 288 — Odpočívadlo alebo oddychovisko. (I. Masár) 186 — Ostredky, či 'Osredky', 'Ostredky', 'Ostriedky' alebo 'Odstriedky', 'Osriedky'? (M. Ivanová-Šalíngová) 96 — Otvorček, škára alebo prieduch? (J. Matejčík) 319 — Oveľa viac — nie, 'ďaleko viac'. (J. Prokop) 316 — Pamodaj šťastia, lavička. (G. Horák) 223 — Pečienka — pečeň. (V. Slivková) 317 — Perlustrácia, perlustrovať. (Š. Michalus) 364 — Plurál skromnosti. (J. Kačala) 30 — Pobídkový fond — pobádací fond, pobídka — pracovný stimul. (I. Masár) 64 — Poradie mien. (J. Ružička) 286 — Pre 14 kapitalistických štátov — nie, 'pre 14 kapitalistické štáty'. (Š. Michalus) 189 — Predpôrodná prípravná, nie, 'vzdycháreň'. (I. Masár) 126 — Prechod — prieťah — prechodný. (V. Slivková) 221 — Prídavné meno disponibilný. (J. Horecký) 184 — Príhovor pisateľom. (G. Horák) 29 — Programované vyučovanie. (I. Masár) 127 — Prosím a čo sa bude páčiť? (G. Horák) 93 — Prsia — prsami. (J. Jacko) 256 — Pyré, či 'püré' alebo 'piré'? (E. Smiešková) 32 — Rajčinový, paradajkový, či rajčiakový pretlak? (M. Ivanová-Šalíngová) 190 — Relácia, relativita. (I. Masár) 62 — Remizovať i zremizovať. (I. Masár) 253 — Rezať a krájať. (G. Horák) 220 — Servus, nazdar, ahoj. (L. Dvonč) 287 — Skulina — škára — štrbina. (J. Horecký) 128 — 'Slovenská pizeň'. (Š. Michalus) 361 — Sošní ľudia. (G. Horák) 124 — 'Srandá', 'švanda'. (M. Písárčiková) 30 — Stará matka, stará mať, stará mama, starká. (G. Horák) 126 — Strašne — veľmi čiže upraviť nevhodné na vhodné. (G. Horák) 124 — Supralibros, -u, m. (J. Ružička) 186 — Šponovky, perovky — 'španovky'. (O. Schulzová) 318 — Šnúra, šnurovat', nie, 'šňóra', 'šnorovať'. (J. Jacko) 255 — Tipnúť si. (J. Ružička) 31 — Topoľčiansky — 'topoľčanský'. (J. Kačala) 62 — Tuhý fajčiar, veľký fajčiar, silný fajčiar. (G. Horák) 220 — V Starej Turej / na Starej Turej. (J. Kačala) 63 — Veterinárna nemocnica, či pôrodnica? (I. Masár) 287 — Vo vernosti prevýši človeka. (G. Horák) 61 — Vyhovejú a rozumejú, nie, 'vyhovia' a 'rozumia'. (G. Horák) 125 — Vypočítat' — vyrátať. (J. Kačala) 95 — Výslovnosť názvu obce Terany. (M. Písárčiková) 32 — Z písania y a i v priezviskách. (L. Dvonč) 189 — Zdravotnícka výchova — zdravotná výchova. (J. Masár) 363.

Index k 1. ročníku Kultúry slova. I. Masár.

Spytovali ste sa

Mať zásluhy — mať vinu.	
G. Horák	361
'Slovenská Plzeň'. Š. Michalus	361
Nemluvniatko — 'nevravniatko'	
novorodeniatko. V. Slivková	362
Zdravotnícka výchova — zdravotná výchova. I. Masár	363
Obdĺžnikový tvar. E. Smiešková	363
Demolácia i demolfcia.	
I. Masár	364
Perlustrácia, perlustrovať.	
Š. Michalus	364
Obsah	365
Index k 1. ročníku Kultúry slova. I. Masár	369

KULTÚRA SLOVA, populárnovedný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán jazykovedného ústavu E. Štúra SAV. Ročník 1, 1967, č. 10. Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Technický redaktor Vl. Štefanovič. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30.—, jednotlivé čísla Kčs 3.—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky zo zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vytlačili Západoslovenské tlačiarne, n. p., závod 1, Bratislava, Dukelská 51. Povolené výmerom SÚKK, č. 1015/IV-66. K-13-71717

by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1967

Cena Kčs 3.—